

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему

“ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ ПАРЛАМЕНТУ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ”

до захисту

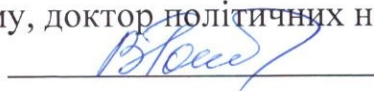
Студента 2 курсу магістратури заочної
форми навчання спеціальності 281
“Публічне управління та адміністрування”
освітньо-професійна програма
"Парламентаризм та парламентська діяльність"
Аношина Євгенія Максимовича
Науковий керівник:
Доктор політичних наук , професор
Дудко Ірина Дмитрівна

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі немає
запозичень із праць інших авторів без
відповідних посилань

_____ (підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри
парламентаризму від « 07 » грудня 2023 р., протокол № 14 .

Завідувач кафедри парламентаризму, доктор політичних наук, професор
Гошовська Валентина Андріївна

_____ (підпис)

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Аношин Є.М. Інституційні зміни парламенту в умовах євроінтеграційного курсу України. – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

В кваліфікаційній роботі розглянуто інституційні зміни парламенту на шляху до Євроінтеграції України. Розглянуто теоретичні засади інституалізації парламенту на шляху до Євроінтеграції. Проаналізовано інституційний розвиток Європарламенту, а також співвідношення централізму і демократії в його діяльності і необхідність інституційного розвитку та актуальність проблематики з позиції демократії. Досліджуються ролі та функції депутатів Верховної Ради України з урахуванням європейського досвіду. Розглянуто структуру та функції парламентів України та ЄС, моральний кодекс та імунітет депутатів, а також їх вплив на функціональну спроможність депутатів. Висновки показують, що депутати Верховної Ради України мають значний вплив на законодавчий процес та прийняття рішень у країні. Проаналізований європейський досвід може послужити підставою для впровадження покращень та забезпечення ефективнішої роботи Верховної Ради України.

Ключові слова: Верховна Рада, бікамералізм, протидія корупції, парламентська система, депутати, моральний кодекс, етичні принципи.

ANNOTATION

Anoshyn E.M. Institutional changes of the parliament in the conditions of the European integration course of Ukraine. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Qualifying scientific work for obtaining an educational degree at the second level of higher education (Master's degree), field of study: 28 “Public Management and Administration”, specialty: 281 “Public Management and Administration”. – Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, 2023.

This qualification work examines the institutional changes of the parliament on the way to the European integration of Ukraine. The theoretical foundations of the institutionalization of the parliament on the way to European integration are considered. The institutional development of the European Parliament is analyzed, as well as the relationship between centralism and democracy in its activities, the need for institutional development and the relevance of issues from the perspective of democracy. The roles and functions of the deputies of the Verkhovna Rada of Ukraine are studied taking into account the European experience. The structure and functions of the parliaments of Ukraine and the EU, the moral code and immunity of deputies, as well as their influence on the functional capacity of deputies are considered. The findings show that deputies of the Verkhovna Rada of Ukraine have a significant influence on the legislative process and decision-making in the country. The analyzed European experience can serve as a basis for implementing improvements and ensuring more efficient work of the Verkhovna Rada of Ukraine.

Key words: Verkhovna Rada, bicameralism, anti-corruption, parliamentary system, deputies, moral code, ethical principles.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	9
1.1. Критеріальний вимір понять дослідження	9
1.2. Загальні підходи до євроінтеграційних вимог щодо членства в ЄС в ретроспективі другої половини ХХ ст.- початку ХХІ ст.	14
1.3. Євроінтеграційна політика України: завдання та перспективи на етапі переговорного процесу щодо членства в ЄС	19
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНІ Й ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ	26
2.1. Інституційний розвиток Європарламенту: співвідношення централізму і демократії.....	26
2.2. Особливості і процес реалізації законотворчості ЄС	30
2.3. Процес і принципи формування депутатського корпусу Європарламенту	38
РОЗДІЛ 3. НАУКОВІ І ПРАКТИЧНІ ВИМІРИ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН ВЕРХОВНОЇ РАДИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	45
3.1. Бікамералізм як вимір реорганізаційної зміни Верховної Ради України...	45
3.2. Проблема чисельності та мандату депутатського корпусу: досвід країн-членів ЄС і Україна	50
3.3. Імунітет та індемнітет як показник функціональної спроможності депутата Верховної Ради України на прикладі Європарламенту	55
3.4. Моральний кодекс як основа діяльності депутата Верховної Ради України	58
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69

ВСТУП

Актуальність теми. Системне оновлення конституційного механізму державної влади в Україні та взаємовідносин із органами місцевого самоврядування вимагає перегляду конституційно-правового статусу вищих органів державної влади в країні, їх модернізації та урахування позитивного європейського досвіду у забезпеченні системи стримувань і противаг між гілками влади.

У контексті європейської інтеграції модернізація парламентських інститутів в Україні є не просто питанням внутрішнього управління, а стратегічною необхідністю з огляду на зовнішні виклики, з якими стикається нація.

Оскільки Україна намагається наблизитися до європейських стандартів і норм, парламентська система стає центром гармонізації законодавства. Актуальність інституційних змін полягає в необхідності підвищення ефективності, прозорості та підзвітності законодавства, наближення парламентської практики до європейських.

Більше того, важливість парламентської модернізації стає помітною перед зовнішнім тиском, таким як наслідки воєнного стану та виклики післявоєнної реконструкції. Модернізований парламент буде краще оснащений для того, щоб реагувати на проблеми безпеки, забезпечуючи відповідність законодавчих процесів вимогам воєнного стану без шкоди демократичним принципам.

Крім того, післявоєнна відбудова вимагає швидкого та чутливого законодавчого апарату для вирішення багатогранних викликів відбудови нації. Парламентаризм, як теоретична ідея, пов'язана з народним і національним суверенітетом, має логічний зв'язок із утвердженням принципів верховенства права і демократизму у суспільстві та державі. Впровадження ефективних механізмів захисту конституційних прав людини та створення відповідних інститутів, що забезпечують функціонування держави та задоволення потреб суспільства, також є невід'ємними елементами парламентаризму.

Таким чином, інституційні зміни в парламенті мають вирішальне значення для створення стійкої та адаптивної структури управління.

Ті чи інші питання пов'язані з темою дослідження вивчали в різні часи видатні вчені, такі як А. Алексеев, І. Бентам, В. Гессен, Г. Гроцій, Л. Дюгі, Дж. окк, Ш.-Л. Монтеск'є та інші. Значний внесок у дослідження проблематики парламентаризму й бікамералізму здійснили такі зарубіжні учені, як В. Туманов, В. Чиркін, П. Астафичев, М. Баглай, М. Вітрук, Дж. Сарторі, Б. Страшун, А. Автономов, В. Бежанов, М. Гнезділов, Д.Ж. Коуклі, А. Шайо та інші.

Значний внесок у розвиток проблем парламентаризму, включно з проблематикою інституційних змін парламенту внесли представники Наукової школи вітчизняного парламентаризму Київського національного економічного університету імені Тараса Шевченка (засновниця і керівник доктор політичних наук, професор В.Гошовська), які є авторами підручників, посібників, монографічних досліджень, публікацій у вітчизняних і зарубіжних виданнях.

Проте, згідно з сучасним станом досліджень інституційних змін парламенту у вітчизняній конституційно-правовій науці, можна зазначити, що проблематика цього питання ще недостатньо комплексно опрацьована в контексті розвитку конституційної демократії. Це підкреслює актуальність тематики даної роботи.

Метою роботи аналіз тенденцій та шляхів інституційних змін Верховної Ради України в умовах євроінтеграційного курсу України

Виходячи з мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- дослідити критеріальний вимір основних понять дослідження;
- виокремити загальні підходи до вимог щодо членства ЄС та визначити сучасні завдання євроінтеграційної політики України;
- проаналізувати тенденції та напрями інституційного розвитку Європарламенту;

- визначити природу і поняття бікамералізму, як однієї з конституційно-правових засад парламентаризму;
- окреслити основні проблеми чисельності та мандату депутатського копусу на прикладі країни-члена ЄС та України;
- дослідити проблему впливу привілеїв та морального кодексу депутатів Європарламенту та Верховної Ради України на їх функціональну спроможність.

Предметом роботи є інституційні зміни парламенту.

Об'єктом роботи інституційні зміни парламенту в умовах євроінтеграційного курсу України.

Методи дослідження. Дослідження використовує синергетичний підхід для комплексного вивчення інституційних змін українського парламенту в умовах євроінтеграції. Історико-ретроспективний аналіз заглиблюється в ключові періоди, висвітлює теоретичні перспективи та інтеграційні практики України. Регуляторні та інституційні підходи досліджують законодавчу базу та відповідальність у співпраці Україна-ЄС. Порівняльний метод оцінює схожість реалізації політики, аналізуючи прогрес України в рамках Угоди про асоціацію. Моделювання досліджує європейську інтеграцію та взаємодію. Переважаючими методами є синергетичний та інституційний підходи, що відображає інтегративну спрямованість роботи.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлюється відсутністю в сучасній науці України ґрунтовного аналізу проблем інституційних змін Верховної Ради України з урахуванням інтеграційного курсу країни. Автором здійснено спробу узагальнення досвіду реорганізаційних змін Європарламенту з осмисленням можливості застосування відповідних практик західних демократій для вдосконалення діяльності Верховної Ради України.

Практичне значення даної роботи полягає в тому, що основні положення та висновки дослідження можуть використовуватись для формування законодавчих ініціатив щодо вдосконалення діяльності Верховної

Ради України; слугувати основою для подальшого наукового осмислення проблем реорганізації парламенту України. Матеріали дослідження також можуть бути використані в навчальному процесі, зокрема, при викладанні курсів з парламентаризму, політології, міжнародних відносин.

Апробація: «СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАВДАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У ВОЄННИЙ ТА ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОДИ» Матеріали 10-го ювілейного щорічного Всеукраїнського науково-практичного круглого столу до Дня Соборності України (Київ, 25 січня 2023 р.); «ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ ПАРЛАМЕНТУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ» Матеріали щорічного загальнонаціонального круглого столу до Дня Незалежності України (Київ, 6 вересня 2023 р.)

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Критеріальний вимір понять дослідження

Аналіз проблем інституційних змін парламенту потребує насамперед з'ясування критеріального виміру понять, які складають методологічну засаду дослідження.

Інституціоналізація – це процес, коли певні соціальні звичаї, норми, правила або структури стають офіційно визнаними, закріпленими і приймають форму інститутів, що забезпечує їх сталість та функціонування у суспільстві [14]. Цей процес дозволяє формувати стійкі рамки для поведінки людей, орієнтувати їх дії та взаємодії і сприяє підтриманню порядку і стабільності в соціумі.

Інституціоналізація – це процес, за допомогою якого абстрактні соціальні норми, цінності, правила і звичаї стають офіційно визнаними, закріпленими і структурованими у вигляді формальних інститутів, що регулюють поведінку та взаємодію людей у суспільстві [15].

Цей процес може охоплювати різні аспекти життя суспільства, включаючи політичні, економічні, соціальні та культурні сфери. Основна мета інституціоналізації полягає в тому, щоб забезпечити сталість, передбачуваність та стабільність у функціонуванні суспільства, а також допомогти у вирішенні конфліктів та розбіжностей між різними групами та індивідами.

Основними аспектами інституціоналізації є [38]:

1. **Формалізація:** Соціальні норми і правила отримують офіційний характер через прийняття законів, політик, статутів або регуляцій. Це надає їм юридичної сили та захищає від порушення.

2. **Інститути:** Інституціоналізація передбачає створення інститутів, які є структурованими формами організації, в яких втілюються соціальні норми та правила. Прикладами є урядові установи, заклади освіти, релігійні організації, банки та інші.

3. Легітимізація: Інституціоналізація надає соціальним нормам та інститутам легітимності у очах громадян, що допомагає підтримувати їх авторитет і довіру.

4. Передача цінностей: Інституції інституціоналізують соціокультурні цінності і традиції, що сприяє їх передачі з покоління в покоління.

5. Соціальний контроль: Інституціоналізація допомагає встановити механізми соціального контролю, що дисциплінують поведінку та забезпечують дотримання прийнятих норм.

Інституціоналізація є важливим аспектом розвитку суспільства, адже вона забезпечує стійкість та довгострокову стабільність, сприяє ефективному функціонуванню і співпраці між людьми та групами. Однак вона також може бути об'єктом критики, коли формальні інститути не відповідають потребам суспільства або не враховують різноманіття його складових частин [19].

Інституційні зміни – це процеси та перетворення, що відбуваються у сфері інституцій, тобто формальних і неформальних правил, структур, процедур, норм і цінностей у суспільстві. Ці зміни можуть мати різний характер і впливати на різні аспекти життя суспільства, включаючи політичні, економічні, соціальні та культурні сфери.

Інституційні зміни можуть бути запроваджені з метою поліпшення функціонування суспільства, підвищення ефективності інституцій, забезпечення більшої справедливості, стабільності та рівноваги між різними соціальними сферами. Однак такі зміни також можуть бути сприйняті з опором або викликати конфлікти, особливо коли інтереси різних груп в суспільстві суперечать.

Деякі приклади інституційних змін включають [39]:

Політичні реформи: Зміни в політичних інститутах, таких як виборча система, конституція, парламентські процедури, можуть бути спрямовані на покращення демократії, забезпечення більшої участі громадян у прийнятті рішень та забезпечення стабільності політичних процесів.

Економічні реформи: Зміни в економічних інститутах, таких як податкова система, регулювання ринку, права власності, можуть сприяти економічному зростанню, привабливості для інвестицій та розвитку підприємництва.

Соціальні реформи: Реформи в соціальних інститутах, наприклад, у системі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, можуть сприяти поліпшенню життєвого рівня громадян та забезпеченню соціальної справедливості.

Культурні зміни: Інституційні зміни можуть стосуватися і культурних аспектів, таких як цінності, мораль, традиції, що може вплинути на створення нових ідентичностей та соціокультурних практик. [39].

Варто зауважити, що інституційні зміни можуть відбуватися як плановано та контрольовано, так і неплановано та спонтанно, у результаті взаємодії різних соціальних сил та зовнішніх чинників. Інституціоналізація нових правил і цінностей може вимагати часу, зусиль та активного сприяння з боку суспільства, щоб стати сталою і ефективною.

Формою інституціоналізації може виступати інтеграція, зокрема, політична інтеграція.

Політична інтеграція – це процес, коли різні політичні суб'єкти (країни, регіони, організації) зближуються та утворюють спільні структури, механізми та інституції для спільного прийняття рішень і співпраці у певних сферах з метою досягнення спільних цілей та переваг [44].

Політична інтеграція може здійснюватися на різних рівнях – від регіонального до глобального. Основними характеристиками політичної інтеграції є [44]:

Об'єднання: Різні політичні суб'єкти стають частинами спільної структури або організації, яка координує їхні дії та приймає спільні рішення.

Взаємозалежність: Учасники політичної інтеграції розвивають тісні взаємовідносини, де їхні дії і рішення впливають один на одного, і вони враховують інтереси і потреби інших учасників.

Спільні цілі: Політична інтеграція здійснюється з метою досягнення спільних цілей, таких як економічний розвиток, політична стабільність, безпека, культурний обмін тощо.

Передача суверенітету: Учасники політичної інтеграції можуть передавати певну частину своєї національної суверенітету на спільні органи або інституції з метою спільного управління та прийняття рішень.

Прикладами інтеграційних об'єднань є:

Європейський Союз (ЄС): Об'єднання країн Європи для спільного вирішення економічних, політичних та соціальних питань.

Північноатлантичний договір (НАТО): Міжнародна оборонна організація, що об'єднує держави з метою колективної безпеки.

Група 20 (G20): Об'єднання найбільших економік світу для спільного вирішення глобальних економічних проблем.

Політична інтеграція може бути складним процесом, що вимагає узгодження інтересів різних учасників, збереження національного ідентитету та культурних особливостей, а також забезпечення ефективного управління та координації. Проте, успішна політична інтеграція може принести значний внесок у спільний розвиток та благополуччя учасників.

Євроінтеграція – це процес наближення та об'єднання країн до Європейського Союзу (ЄС) або здійснення співпраці з ЄС з метою створення тісних економічних, політичних та соціокультурних зв'язків із європейськими країнами [32]. Цей процес передбачає дотримання ряду європейських стандартів, норм і правил у різних сферах, які дозволяють країні стати частиною європейського співтовариства.

Основними пунктами євроінтеграції можуть бути [32]:

1. Політична співпраця: Країни, які прагнуть до євроінтеграції, повинні вести активну політичну діяльність та співпрацювати з країнами ЄС у вирішенні спільних проблем і викликів.

2. Економічна інтеграція: Країни, які прагнуть до євроінтеграції, повинні адаптувати свою економіку до стандартів ЄС, знижувати тарифні бар'єри та створювати сприятливі умови для торгівлі та інвестицій.

3. Законодавча гармонізація: Країни, які прагнуть до євроінтеграції, повинні узгоджувати свої закони та правила з правилами ЄС, що дозволяє створити спільний правовий простір.

4. Спільна безпека та оборона: Країни, які прагнуть до євроінтеграції, повинні співпрацювати у сфері безпеки, оборони та боротьби з загрозами тероризму та злочинності.

5. Соціокультурна співпраця: Країни, які прагнуть до євроінтеграції, повинні сприяти співпраці у галузі культури, освіти, науки та інших соціокультурних сферах.

Процес євроінтеграції може бути довготривалим і вимагати великих зусиль з боку країн-кандидатів. Він може включати проведення реформ, змін у внутрішньому законодавстві, впровадження нових стандартів та норм, що забезпечують зближення зі стандартами ЄС. Євроінтеграція має багато переваг, таких як підвищення економічного рівня життя, сприяння міжнародній співпраці та збільшення стабільності і безпеки у регіоні.

Інтеграційний курс України – це набір політичних, економічних, правових та соціокультурних заходів і стратегій, спрямованих на підтримку та прискорення процесу євроінтеграції України, тобто наближення країни до європейських стандартів, норм та цінностей, а також на підготовку до можливості вступу до Європейського Союзу.

Інтеграційний курс України передбачає реформування різних сфер життя країни, щоб вони відповідали вимогам та стандартам ЄС. Це включає політичні реформи, економічну модернізацію, розбудову демократичних інститутів, розвиток правової системи, боротьбу з корупцією, підвищення якості освіти та охорони здоров'я, забезпечення прав людини, охорону навколишнього середовища тощо.

Інтеграційний курс України зосереджується на підтримці та реалізації Європейської агенди, яка включає ряд планів та програм, що сприяють глибокому і широкому наближенню України до стандартів та цінностей Європейського Союзу.

Головними пунктами інтеграційного курсу України можуть бути:

1. Асоціація та Зона вільної торгівлі: Підписання та ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також створення Зони вільної торгівлі, що дозволяє зближення з європейськими ринками та просування економічних реформ.

2. Впровадження європейських стандартів: Прийняття та виконання законодавства ЄС, гармонізація національних норм з європейськими, що забезпечує юридичну, економічну та соціальну інтеграцію з ЄС.

3. Демократичні реформи: Зміцнення демократії, прав людини, розвиток громадянського суспільства, підвищення прозорості та ефективності владних структур.

4. Енергетична безпека: Реформування енергетичного сектору, забезпечення енергетичної незалежності та диверсифікація джерел постачання енергії.

5. Культурна співпраця та освіта: Зміцнення культурних зв'язків, сприяння мовним правам, розвиток освіти та науки.

Інтеграційний курс України є складним та довготривалим процесом, але сприяє створенню сильної, стабільної та розвинутої країни, яка може ефективно співпрацювати з Європейським Союзом та іншими країнами світу.

1.2. Загальні підходи до євроінтеграційних вимог щодо членства в ЄС в ретроспективі другої половини ХХ ст.- початку ХХІ ст.

Загальні підходи до євроінтеграційних вимог щодо членства в Європейському Союзі зазнали змін та розвитку протягом другої половини ХХ століття та початку ХХІ століття. Процес розширення ЄС став важливим

аспектом розвитку європейської інтеграції, і вимоги до країн-кандидатів постійно змінювалися залежно від політичних, економічних та соціальних умов.

Друга половина XX століття [7]:

1. Початок євроінтеграції: Зародження ідеї європейської інтеграції після Другої світової війни з метою сприяти миру, стабільності та економічному зростанню на континенті.

2. Європейське співтовариство: Створення Європейського вугільного і сталевого співтовариства (1951) та Європейського економічного співтовариства (1957) – перші кроки до інтеграції країн Європи.

3. Критерії для вступу: Перші країни-члени ЄС визначилися за так звані «Критерії Копенгагена» в 1993 році, які передбачали необхідність демократичних інститутів, ринкової економіки та прийняття правил ЄС.

4. Розширення до країн Центральної та Східної Європи: У 2004 році до ЄС вступило 10 країн, що розташовані в Центральній та Східній Європі, зокрема Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина та інші.

Початок XXI століття [18]:

Розширення на Балтійські країни та східноєвропейців: У 2007 році до ЄС вступили Болгарія та Румунія, а також Балтійські країни – Латвія, Литва та Естонія.

Політичні та економічні критерії: Вимоги до країн-кандидатів стали більш жорсткими, які полягали у необхідності виконання демократичних принципів, дотримання принципів правової держави та проведення реформ в економіці.

Реформи в ЄС: Залучення нових країн-членів вимагало адаптації інституцій ЄС, зміни в бюджетному процесі та розподілі голосів у Європейському парламенті.

З 2013 року розпочалося нове хвилясте розширення Європейського Союзу:

1. Хорватія: У 2013 році Хорватія стала 28-ю країною-членом ЄС, після успішного виконання необхідних критеріїв та реформ.
2. Західні Балкани: Європейський Союз активно працює над підтримкою інтеграції Західних Балкан. Декларація про регіональну співпрацю підписана в 2017 році, що стала майже стратегією розвитку для країн регіону.
3. Туреччина та інші країни: Відносини між ЄС та Туреччиною досі залишаються складними, а переговори щодо євроінтеграції Туреччини відбуваються на вразливому тлі. Країни, такі як Сербія, Македонія та Чорногорія, також знаходяться у процесі підготовки до можливого вступу до ЄС, проте цей процес не ефективний через проблеми реформ та корупції.
4. Відставання України: Відбуваються обговорення про можливість прийняття України до Європейського Союзу, проте цей процес ускладнений через складну політичну та економічну ситуацію в країні та російсько-українську війну. Однак Європейський Союз продовжує надавати підтримку та допомогу для здійснення необхідних реформ. Переговори, що передують вступу до Європейського Союзу, є передостанньою фазою процесу вступу. Останній крок після цих переговорів включає формальності щодо прийняття країни до спільноти ЄС. Початок офіційних переговорів означає виконання Україною численних рекомендацій, отриманих під час отримання кандидатури на членство в ЄС влітку 2022 року. 8 листопада 2023 року Європейська комісія представила вичерпний звіт про виконання цих рекомендацій [42]. Остаточне рішення щодо початку офіційних переговорів про вступ України до ЄС заплановано на саміт 14-15 грудня. Тим не менш, європейські ЗМІ вказують, що технічний початок очікується в березні 2024 року [51]. Однак ця віха залежить від виконання Україною трьох додаткових рекомендацій із семи, окреслених Європейською комісією, зокрема тих, що стосуються антикорупційних заходів, деолігархізації, а також зміни до законодавства про національні меншини. Звіт Європейської Комісії, обширний і детальний документ, виходить за межі України, охоплюючи інші

держави, які прагнуть членства в ЄС разом з Україною, такі як Молдова та країни Західних Балкан, або прагнуть отримати статус кандидата, як Грузія. Конкретно для України звіт аналізує прогрес у семи ключових сферах: судова реформа, реформа Конституційного суду, антикорупційні ініціативи, боротьба з відмиванням грошей, ухвалення антиолігархічних законів, вдосконалення законодавства про національні меншини та законодавство про аудіовізуальні послуги. Ці рекомендації були запропоновані Україні після отримання нею статусу кандидата влітку 2022 року.

5. Brexit: У 2020 році Велика Британія покинула Європейський Союз, ставши першою країною, яка вийшла з ЄС. Це стало серйозним випробуванням для обидвох сторін та призвело до необхідності перегляду умов співпраці та відносин.

Загалом, процес євроінтеграції вимагає від країн-кандидатів значних зусиль, реформ та адаптації. Європейський Союз, у свою чергу, також постійно адаптується до нових реалій та змін, шукаючи баланс між розширенням та забезпеченням ефективного функціонування. Відносини між ЄС та країнами-кандидатами вимагають відкритості, взаєморозуміння та компромісів для досягнення спільних цілей та зміцнення стабільності та співпраці на континенті.

Продовжуючи, треба зазначити, що процес євроінтеграції стає більш складним та вимагає більшої уваги до таких аспектів [35]:

1. Глибша інтеграція: ЄС акцентує увагу на глибшій інтеграції між країнами-членами, зокрема у сферах єдиної валюти, єдиної законодавчої бази, єдиної зовнішньої політики, що вимагає додаткових зусиль для країн, які ще не є членами ЄС.

2. Більш жорсткі критерії: Країни-кандидати тепер мають стикатися з більш жорсткими вимогами ЄС, зокрема щодо демократичних принципів, прав людини, прозорості та дотримання правової держави. Вимоги стали більш деталізованими, що додає складності процесу підготовки до вступу.

3. Сфера солідарності та безпеки: Важливим аспектом для ЄС є забезпечення солідарності та безпеки між країнами-членами. ЄС дедалі більше акцентує на спільних зусиль у забезпеченні безпеки та оборони, а також у міграційних та гуманітарних питаннях.

4. Роль регіональних організацій: Регіональні організації, такі як Східне партнерство, центральноєвропейська співпраця та інші, відіграють важливу роль у сприянні процесу євроінтеграції та забезпеченні стабільності в регіоні.

5. Підтримка країн-кандидатів: ЄС надає підтримку країнам-кандидатам у формі фінансової допомоги, консультацій та технічної допомоги для забезпечення виконання необхідних реформ та вимог.

Процес євроінтеграції залишається складним та багатограним завданням, проте залишається важливим для стабільності та процвітання Європейського континенту. Країни, які прагнуть до вступу до ЄС, повинні виявити рішучість та зробити необхідні зусилля для виконання вимог та реформ, тоді як Європейський Союз має забезпечити прозорість, взаємозалежність та відповідальність у своїй політиці стосовно розширення та підтримки нових членів.

Масовий приплив іммігрантів до країн ЄС створив низку довгострокових небезпечних проблем. Небезпечною загрозою для них є постійні спалахи тероризму (спостерігається радикалізація мусульманських діаспор у країнах ЄС). На території країн ЄС конфлікти, характерні для країн походження іммігрантів, дедалі більше толерувалися. Міграційна криза вплинула на політику мультикультуралізму та вплинула на процес формування загальноєвропейської ідентичності [47].

З іншого боку, відчутні наслідки масштабного розширення кола держав-членів ЄС (2004-2013 рр.), що спричинило тривале «внутрішнє напруження» соціально-економічної та фінансової системи, загострення конфліктів і проблем. З «новими» членами ЄС (зокрема, йдеться про жорстку позицію інституцій Євросоюзу щодо порушення норм демократії в Польщі та

Угорщині [37]). Крім цього, присутня соціально-економічна нерівність країн-учасниць.

Поєднання економічних криз, соціально-культурних викликів і прямих загроз безпеці є конгломератом проблем, які породжують етнічний націоналізм, ксенофобію та історичний реваншизм [47], які разом становлять загрозу для ЄС.

Хронічно складною проблемою ЄС є консенсусний механізм ухвалення рішень, який уповільнює, перешкоджає, а часто й сутнісно змінює важливі рішення Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики. Складність консенсусних рішень пояснюється різними позиціями держав-членів ЄС, зумовленими внутрішньополітичною ситуацією, геополітичними орієнтаціями, зовнішніми впливами тощо.

Найбільш очевидною ця проблема стала у вересні 2020 року, коли Кіпр тривалий час блокував запровадження санкцій проти режиму О. Лукашенка та закликав ЄС втрутитися у конфлікт між Кіпром і Туреччиною, яка вела розвідку газу в спірних водах Середземного моря [40].

Проте очевидно, що зосередженість ЄС на внутрішніх проблемах і загрозах на тлі економічного спаду через пандемію коронавірусу обмежує інтерес, активність і ресурси ЄС щодо України, пріоритет якої для офіційного Брюсселя, ймовірно, зменшиться.

1.3. Євроінтеграційна політика України: завдання та перспективи на етапі переговорного процесу щодо членства в ЄС

У 2022 році розпочався новий етап у відносинах між Києвом та Брюсселем – Україна отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. Це відкрило нові можливості для приєднання до європейської спільноти, сприяло подальшим реформам та стало стимулом для української влади та громадян, а також позитивним сигналом для європейських та світових інвесторів.

Зараз на порядку денному стоїть адаптація національного законодавства до європейського правового простору, поглиблення інтеграції українського бізнесу на ринках ЄС, практичне впровадження «безвізового» режиму у різних сферах та інші кроки. Виконання базових реформ, передбачених Угодою про асоціацію, а також рекомендацій Єврокомісії, стане ключовим для успішного просування України на шляху до європейської інтеграції і започаткування переговорів про вступ.

Процес євроінтеграції України має місце в умовах широкомасштабної російської інтервенції. Ця війна з одного боку продемонструвала готовність українців захищати незалежність своєї країни і рухатися до ЄС, що об'єднало українську націю та зміцнило підтримку подальшого європейського шляху розвитку. З іншого боку, вона активізувала процес євроінтеграції та вплинула на підходи Європейського Союзу стосовно України, змушуючи переглянути власні підходи в сфері безпеки [6]. Одночасно війна призвела до значних людських та фінансово-економічних втрат, що має вплив на процес «воєнної» євроінтеграції.

Поточні відносини між Києвом і Брюсселем мають основною складовою спільне протистояння експансії Росії на континенті, політична солідарність та воєнна, фінансово-економічна підтримка України. Україна довгий час відстоювала східний фланг Європейського Союзу, ставши головною мішенню воєнної агресії країни-агресора. Зараз, майбутнє Європи значною мірою залежить від ефективності Збройних Сил України, що підкреслює геополітичну важливість, ексклюзивність та пріоритетність євроінтеграції України [34].

Україна продовжує здійснювати європейські реформи, ухвалює важливі закони з євроінтеграції, розширює співпрацю з Брюсселем у різних сферах. Загалом, можна говорити про помітний прогрес та значні досягнення на європейському шляху.

Отримання статусу кандидата є важливим, але не остаточним етапом євроінтеграції. Навіть у зв'язку зі складною ситуацією війни, необхідно

продовжувати рухатися до Європейського Союзу, використовуючи переваги нового статусу, впроваджувати необхідні реформи для отримання членства в ЄС та забезпечення відновлення України відповідно до європейських норм і стандартів.

На нинішньому етапі євроінтеграції спостерігається комплекс впливів, викликів і загроз, які обумовлюють специфіку процесу. Серед них – турбулентні геополітичні процеси, проблемні тенденції на теренах ЄС та вплив російської агресії на шлях України до європейської спільноти.

Важливо відзначити, що Київ і Брюссель продовжують виявляти чітку політико-дипломатичну солідарність у період війни. Об'єднана Європа надає Україні воєнну, фінансово-економічну та гуманітарну підтримку. Однак, також є потреба у вдосконаленні інструментів допомоги та накопичення ресурсів з огляду на масштаби та динаміку війни в Україні.

Поглиблення економічних зв'язків між Україною та ЄС є важливою складовою спільного протистояння російській експансії [26]. Розвиток взаємної торгівлі та запровадження «безвізових режимів» на різних напрямках співробітництва є додатковими заходами, що підсилюють цю спільну боротьбу [43].

Взаємовідносини між Україною та Європейським Союзом ще більше стають залежними від світової кон'юнктури. Складні глобальні процеси, кризові явища та виклики мають вплив на внутрішню ситуацію в ЄС та Україні, а також на євроінтеграцію.

Війна в Україні, розпочата Росією, змінила картину світу, призвела до ризиків і загроз, які важко передбачити та спрогнозувати. Російська агресія поглибила протиріччя в сучасному світі і погіршила соціально-економічну ситуацію на різних рівнях. Вартість енергоресурсів зросла, спричинивши подорожчання споживчих товарів та змінила рівень добробуту громадян. Кризові явища також збільшили проблему нерівності і різної спроможності країн впоратися з викликами.

Ескалація конфлікту між Заходом і Росією та конкуренція між США та Китаєм створюють напруження на світовій арені. Країни Південно-Східної і Центральної Азії, Близького Сходу, Африки та Латинської Америки стають об'єктами суперництва між цивілізованим, демократичним світом та авторитарними режимами.

Глобальні дестабілізації можуть призвести до гострої конфронтації, навіть до війни між РФ і НАТО, з непередбачуваними наслідками для всього світу. Високий представник ЄС зазначив, що наразі світ потрапив у «ідеальний шторм», де зіштовхуються різноманітні глобальні проблеми [61].

Загальна картина світових подій відображається на відносинах між Україною та ЄС, і це робить процес євроінтеграції непередбачуваним та складним.

З урахуванням такого складного світового контексту, відносини між Україною та Європейським Союзом стають ще більше вимірювані геополітичними, економічними та безпековими чинниками. Україна виконує свої зобов'язання щодо євроінтеграції, але тісно пов'язана зі світовими подіями та геополітичними змінами, які можуть впливати на темп та якість її інтеграції.

Однією з ключових сфер, яка впливає на взаємовідносини між Україною та ЄС, є енергетична безпека. Криза на ринку енергоресурсів та залежність від зовнішніх постачальників енергії створюють додаткові виклики для обидвох сторін [20]. Україна прагне диверсифікувати свої енергетичні джерела та забезпечити стійкість своїх постачань, а ЄС прагне розвивати альтернативні джерела енергії та зменшити залежність від постачань з РФ [58].

Крім того, співпраця між Україною та ЄС у сфері безпеки має ключове значення, особливо з урахуванням російської агресії. ЄС надає важливу підтримку Україні в обороні її суверенітету та територіальної цілісності. Захід сприяє модернізації Збройних Сил на всіх рівнях та підвищенню обороноздатності України в цілому. У свою чергу, Україна зобов'язана впроваджувати стандарти та практики НАТО, що сприяє співпраці та інтеграції в євроатлантичні структури [5].

Також, соціально-економічні перетворення, які відбуваються в Україні, мають велике значення для розширення співпраці з Європейським Союзом. Реформи, спрямовані на боротьбу з корупцією, підвищення ефективності державного управління, розвиток бізнес-середовища, сприятимуть зближенню України зі стандартами та нормами ЄС.

У такому глобальному контексті, важливо зберігати стабільність, зміцнювати співпрацю та забезпечувати взаємне розуміння між Україною та Європейським Союзом. Виклики та непередбачуваність сучасного світу вимагають посилення діалогу та спільних зусиль у забезпеченні миру, безпеки, просперитету та стійкого розвитку.

Далі, важливо зазначити, що сприятливий розвиток відносин України і Європейського Союзу залежить від здатності обох сторін адаптуватися до мінливості умов та реалізувати спільні інтереси у відповідних сферах. Євроінтеграційний курс України передбачає великий обсяг реформ і змін, що дозволить впровадити європейські стандарти у всіх сферах суспільного життя.

Для України цей процес також вимагає певних компромісів та узгоджених зусиль всередині країни, щоб забезпечити єдність і підтримку громадськості. Політична воля, стабільність і національна єдність є важливими факторами для успіху євроінтеграційних зусиль.

Зміни, які відбуваються в Україні, також пов'язані з підвищенням стандартів життя, захистом прав людини, розвитком демократії та правової держави. Ці аспекти є фундаментальними цінностями Європейського Союзу, і їхнє здійснення в Україні сприятиме покращенню взаємовідносин та зближенню країни зі спільнотою європейських націй.

Поступове зближення України з Європейським Союзом також сприятиме розвитку економіки та торговельних зв'язків між сторонами. Вільний рух товарів, послуг, капіталу і людей забезпечить нові можливості для підприємців та інвесторів, а також збільшить обсяги торгівлі і інвестицій.

Процес євроінтеграції не є простим, і він стикається зі своїми викликами та перешкодами. Але він відкриває Україні нові можливості для

розвитку, модернізації та забезпечення міцного місця в сім'ї європейських націй. Успіх у цьому напрямку вимагає зосереджених зусиль і підтримки як з боку України, так і з боку Європейського Союзу та його членів.

На завершення, важливо підкреслити, що євроінтеграція України не є метою самою по собі, але шляхом до покращення якості життя громадян, зміцнення демократії, розвитку економіки та забезпечення стійкого мирного співіснування на континенті. За умов відкритого діалогу, добросусідських відносин та спільної відповідальності, Україна може продовжити свій шлях до інтеграції з Європейським Союзом та сприяти зміцненню стабільності та процвітання в регіоні.

Основними стовпами інтеграційного курсу України є підписання та ратифікація Угоди про асоціацію, сприяння створенню зони вільної торгівлі для приведення у відповідність з європейськими ринками та стимулювання економічних реформ. Водночас прийняття та імплементація європейських стандартів свідчить про прагнення України до правової, економічної та соціальної інтеграції з ЄС. Демократичні реформи, спрямовані на зміцнення прав людини, громадянського суспільства та прозорості владних структур, підкреслюють ширший суспільний вплив процесу інтеграції.

Аналіз історичного контексту вимог європейської інтеграції розкриває еволюцію, що відображає мінливі політичні, економічні та соціальні умови 20-го та 21-го століть. Початкові етапи були зосереджені на появі ідеї європейської інтеграції після Другої світової війни, що призвело до створення Європейського співтовариства вугілля та сталі та Європейського економічного співтовариства. Критерії вступу, викладені в «Копенгагенських критеріях» 1993 року, наголошували на важливості демократичних інститутів, ринкової економіки та дотримання правил ЄС. Наступне розширення у 2004 році до країн Центральної та Східної Європи ознаменувало нову главу, яка характеризується суворішими політичними та економічними критеріями.

У 21-му столітті ця тенденція продовжилась із включенням у 2007 році Болгарії, Румунії та країн Балтії, що ще більше посилює критерії для відображення глибшої інтеграції.

Дослідження також привертає увагу до поточних складнощів у процесі європейської інтеграції, прикладом яких є виклики, з якими стикаються такі країни, як Туреччина, Сербія, Македонія та Чорногорія. Постійна підтримка Європейського Союзу, фінансова допомога та наголос на впровадженні необхідних реформ підкреслюють спільний характер інтеграційного шляху.

Наплив іммігрантів, Brexit і внутрішня напруга в ЄС створюють додаткові проблеми. Дослідження підкреслює складну природу консенсусного прийняття рішень, розкриваючи нюанси динаміки всередині ЄС.

Війна в Україні, спровокована російською агресією, не лише демонструє рішучість українців до незалежності, а й поглиблює геополітичне значення України в контексті євроінтеграції. Забезпечуючи ясність щодо досягнутого прогресу та проблем, з якими зіткнулися, дослідження визнає постійний характер процесу європейської інтеграції, наголошуючи на необхідності продовження зусиль, реформ та здатності до адаптації як з боку країн-кандидатів, так і з ЄС.

РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНІ Й ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ

2.1. Інституційний розвиток Європарламенту: співвідношення централізму і демократії

Європейський Парламент є однією з ключових інституцій Європейського Союзу та наднаціональним органом, що представляє інтереси близько 500 мільйонів громадян держав-учасниць ЄС.

Попередником сучасного Європейського Парламенту була Загальна Асамблея Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС). Проте повноваження Асамблеї були обмеженими, і вона здійснювала лише обмежений контроль над діяльністю Верховного органу, а також загальне спостереження за деякими іншими сферами діяльності ЄОВС [11]. Представники Асамблеї не обиралися населенням, а призначалися від держав-учасниць.

Європейський Парламент (Європарламент) часто охарактеризовують як представницький орган Європейського Союзу та Європейських Співтовариств, який функціонує незалежно від держав-учасниць, і його діяльність практично виведена з-під контролю національних парламентів [12]. Ця характеристика базується на положеннях статті 189 Договору про Європейський Союз [65]. Згідно з цими положеннями, Європарламент складається з представників народів держав-учасниць, які об'єднані в Співтовариство.

Європарламент є законодавчим органом Європейського союзу і представляє громадян ЄС, обрані народними представниками. З роками він зазнавав розвитку, а співвідношення між централізмом і демократією було об'єктом постійних дискусій і вдосконалення [67]:

1. Централізм: в Європарламенті існує певний рівень централізації, оскільки ЄС – це об'єднання держав, і Європейський парламент виконує свої повноваження в рамках цих держав. Деякі рішення можуть бути

централізованими, оскільки вони стосуються всіх держав-членів, і для досягнення спільних цілей необхідно єдиногосне рішення.

2. Демократія: Європарламент є єдиною інституцією ЄС, яка обирається безпосередньо громадянами ЄС через вибори кожні 5 років. Це забезпечує деякий рівень демократії, оскільки громадяни можуть впливати на склад і політику парламенту своїми голосами.

Звідси співвідношення між централізмом і демократією може бути таким [48]:

- Збалансований підхід: Європарламент виконує функції законодавчого органу, де громадяни обирають своїх представників, які приймають рішення в їхній інтерес. З іншого боку, деякі рішення можуть бути централізовані, щоб забезпечити єдність та здійснити спільні дії в рамках ЄС.
- Розвиток демократії: з часом, з метою збільшення демократії в Європарламенті, може відбуватися збільшення його повноважень і впливу на процес прийняття рішень в ЄС. Такі зміни можуть забезпечити більший демократичний контроль над централізованими рішеннями.
- Регіональне представництво: одним із шляхів збереження балансу між централізмом і демократією може бути забезпечення належного представництва регіонів і між різними державами-членами. Це допомагає уникнути переважання інтересів одних країн над іншими.

У практиці, співвідношення централізму і демократії в Європарламенті постійно обговорюється, і змінюється залежно від потреб і розвитку ЄС [59]. Орієнтовними впливами можуть бути глобальні політичні, економічні або соціокультурні зміни, які спонукають до перегляду системи управління ЄС для більшої демократії та ефективності.

Звісно, централізм і демократія можуть узгоджуватися або взаємодіяти між собою в різних сферах діяльності ЄС. Деякі критики вказують на те, що централізовані рішення можуть обмежувати національний суверенітет деяких держав-членів, але вони також визнають, що це необхідно для досягнення спільних цілей та ефективного функціонування внутрішнього ринку ЄС.

У будь-якому випадку, централізм і демократія в ЄС повинні бути урівноваженими, щоб забезпечити здійснення рішень, які враховують інтереси та потреби всіх громадян і держав-членів Європейського Союзу. Забезпечення ефективного механізму прийняття рішень і визнання важливості демократичного легітимності є ключовими чинниками успіху європейської інтеграції.

Особливості договірної механізму інтеграції в Європейському Союзі відображаються у характерних рисах інституційного механізму цього об'єднання. ЄС використовує спеціальні інститути та органи для досягнення своїх цілей і реалізації завдань у різних сферах суспільного життя. Ці органи утворюють цілісну систему, де кожен інститут і орган має своє значення, як окремо, так і в правовому зв'язку з іншими.

У ЄС зазначені правові форми регулювання інтеграційних процесів, а саме формування власної системи правових норм. Зауважується тенденція до зближення правового статусу громадян держав-учасників, де значна частина прав і обов'язків в економічній і соціальній сферах визначається не національним, а наднаціональним правом ЄС [57]. Це свідчить про встановлення безпосереднього і постійного правового зв'язку між громадянами і Європейським Союзом, аналогічного відношення між державою і громадянами. Оскільки національні інтереси України пов'язані з інтеграцією до ЄС, право Євросоюзу є одним із найважливіших інструментів для досягнення цієї мети. Зрозуміло, що зростаюча інтеграція має вплив на правопорядок України через поглиблене співробітництво, приєднання до ЄС країн-сусідів України та інші процеси.

Структура ЄС ґрунтується на двох суттєвих властивостях. По-перше, вона відображає склад держав-учасників у законодавчому органі – виборній асамблеї, виконавчому органі, що відображає рівновагу сил всередині цієї асамблеї, і судовому органі, який розглядає всі спірні питання щодо застосування права ЄС. По-друге, всі інституції ЄС є незалежними від органів

національної влади держав-учасниць і розташовані в одному місці – на території Співтовариства [16].

Характерні риси інституційної структури ЄС також включають [55]:

Суміщення функцій: Комісія, Рада та Європейський Парламент, як мінімум, виконують три різні функції, які не завжди чітко пристосовуються до традиційного розподілу між законодавством, виконавством, суддівством та наглядом. Наприклад, Комісія, хоч і вважається виконавчим органом, суміщає усі чотири функції.

Поліцентричність структури: Центр ваги інституцій ЄС знаходиться у Брюсселі, але його структура охоплює щонайменше три міста: Брюссель (Бельгія), Люксембург і Страсбург (Франція). Це може створювати певні ускладнення управління, але дозволяє іншим європейським центрам мати свій внесок у розвиток Європи.

Розподілена лояльність: Інституції Співтовариства призначені присвячувати себе лише інтересам Європейського Союзу. Комісія, наприклад, має обов'язок діяти в інтересах ЄС, а Рада представляє інтереси держав-учасниць. Суд Європейських Співтовариств вимагає безпристрасного розгляду всіх спорів, які до нього надходять.

Враховуючи довготривалу мету «ще тіснішого об'єднання» народів Європи, засновники ЄС звернули особливу увагу на інституційну структуру, яка має дві суттєві особливості [22]:

1. Представницький характер: Структура ЄС відображає склад інтересів держав-учасників, забезпечуючи їхнє представництво у законодавчому органі, виконавчому органі та судовому органі. Це дозволяє зберігати баланс між державами-членами і забезпечує участь кожної країни у прийнятті рішень.

2. Незалежність від національних влад: Всі інституції ЄС є незалежними від національних урядів та влад. Вони працюють у власному центрі, а зосередження різних інституцій у різних містах сприяє поліцентричному характеру ЄС.

Європейський Союз, як інтеграційний механізм, постійно розвивається і змінюється, а його інституційна структура пристосовується до потреб часу. Ця структура забезпечує гнучкість та ефективність прийняття рішень, сприяючи досягненню спільних цілей Європейського Союзу та забезпечуючи збереження його цілісності.

2.2. Особливості і процес реалізації законотворчості ЄС

Законотворчий процес у Європейському Союзі (ЄС) часто плутають з процесом прийняття політичних рішень [60;49] або з участю кількох інституцій у законодавчому процесі [46;71].

Законотворчий процес в ЄС, також відомий як процес прийняття рішень, включає різні інституції, серед яких ключові ролі відіграють Європейська Рада, Європейський Парламент, Рада Європейського Союзу та Європейська Комісія. Кожна з цих інституцій виконує свою роль у законотворчому процесі. Наприклад, Європейська Рада визначає основні політичні напрямки та пріоритети діяльності ЄС, Європейська Комісія розробляє та пропонує нові законопроекти, а Парламент і Рада ЄС ухвалюють закони.

Порядок та процедура прийняття рішень закріплені в положеннях засновницьких договорів ЄС. Всі європейські закони ґрунтуються на конкретних статтях договорів, які визначають правову основу законопроектів та встановлюють застосовувану законодавчу процедуру [49].

Законотворчий процес в ЄС є досить тривалим і передбачає кілька етапів, включаючи внесення пропозицій (законодавча ініціатива), обговорення та прийняття законодавчих актів.

Важливо зазначити, що з грудня 2009 року, з моменту набуття чинності Лісабонського договору [38], в ЄС впроваджено дві групи правових актів: законодавчі акти та незаконодавчі акти загального застосування. Законодавчі акти є правовими актами, ухваленими за законодавчою процедурою, а

незаконодавчі акти загального застосування приймаються для доповнення або внесення змін до певних неістотних елементів законодавчих актів [46].

Також важливо відмітити, що консолідовані договори зберегли традиційні правові акти, які спочатку були введені в Європейських Спільнотах, а потім і в Європейському Союзі (з 1992 року). Цими актами є постанови, директиви, рішення, висновки та пропозиції, які призначені для виконання повноважень Союзу (ст. 289 ДфЄС) [50].

Постанова має загальне застосування і обов'язкова в повному обсязі, і повинна прямо застосовуватися в усіх державах-членах. Директива є обов'язковою щодо результату, якого необхідно досягти для кожної держави-члена, якій її адресовано, проте залишає національним органам влади вибір форми та засобів. Рішення є обов'язковим у повному обсязі, але якщо рішення визначає тих, кому воно адресовано, воно є обов'язковим лише для них. Рекомендації та висновки не є зобов'язальними.

Таким чином, постанови, директиви, рішення, висновки та пропозиції, які є класичними правовими актами, виробляються і приймаються в процесі законотворення в Європейському Союзі, є одночасно і законодавчими, і законодавчими актами. Це є однією з особливостей як законотворчого процесу ЄС, так і його правової системи загалом.

Законотворчий процес передбачає щодо ухвалення правових актів загального застосування, певні процедури, які поділяються на звичайну законодавчу процедуру та спеціальну законодавчу процедуру (ст. 289 ДфЄС) [50].

Звичайна законодавча процедура полягає у спільному ухваленні Європейським Парламентом та Радою постанови, директиви або рішення за пропозицією Комісії. Ця процедура передбачає перше читання та, за необхідності, друге читання, погодження та третє читання. З вступом в дію Лісабонського договору, звичайна законодавча процедура стала процедурою спільного ухвалення рішень, що ґрунтується на принципі паритетності і вимагає, щоб ні Європейський Парламент, ні Рада ЄС не можуть ухвалити

закон без спільної згоди. Зараз приблизно 95% законодавства ЄС приймається за процедурою спільного ухвалення рішень [52]. Спільна згода між Європейським Парламентом, Радою та Комісією та консультації, які вони можуть проводити між собою, передбачають встановлення відвідних положень щодо їхньої співпраці. Для цієї мети ці інституції можуть, згідно з Договорами, укласти міжінституційні угоди, які можуть бути зобов'язальними (ст. 295 ДфЄС) [50].

Зокрема, з Лісабонським договором, який офіційно називається консолідованими договорами, в ЄС було введено дві групи правових актів: законодавчі акти та незаконодавчі акти загального застосування. Законодавчими актами, згідно з ДфЄС, є правові акти, що ухвалюються згідно з законодавчою процедурою, тоді як незаконодавчі акти загального застосування приймаються для доповнення або зміни певних неістотних елементів законодавчого акту [71].

Таким чином, законотворчий процес у Європейському Союзі передбачає ухвалення різних типів правових актів, таких як постанови, директиви, рішення, висновки та пропозиції. Ці акти впроваджуються через різні процедури, включаючи звичайну законодавчу процедуру та спеціальну законодавчу процедуру, залежно від їх призначення та цілей. Застосування таких актів сприяє розвитку правової системи ЄС та забезпеченню відповідного функціонування та регулюванню у різних сферах європейського життя.

Спеціальна законодавча процедура застосовується в конкретних випадках, передбачених Договорами, щодо ухвалення постанов, директив або рішень Європейським Парламентом за участю Ради або Радою за участю Європейського Парламенту.

Перший етап законотворчого процесу в Європейському Союзі передбачає внесення пропозицій, що представляє практичну реалізацію законодавчої ініціативи відповідними суб'єктами [69]. Однак цей етап має дещо неоднозначний характер стосовно визначення суб'єктів законодавчої

ініціативи. З одного боку, ухвалення законодавчих актів Союзу можливе лише на підставі пропозиції Комісії, якщо інше не передбачено Договорами. Крім того, ухвалення інших актів відбувається на підставі пропозицій Комісії у випадках, передбачених Договорами. Таким чином, ці положення ДфЄС виділяють Комісію серед інших інституцій, наділяючи її виключним правом законодавчої ініціативи. Відповідно до цього дослідники підкреслюють, що Рада та, в меншій мірі, Європарламент – обидві законодавчі сили не можуть діяти з власної ініціативи або на вимогу окремої держави-члена; вони можуть діяти лише за умови пропозиції з боку Комісії [70].

З іншого боку, згідно з положенням пункту 4 статті 289 ДфЄС, в окремих випадках, передбачених Договорами, законодавчі акти можуть ухвалюватися за ініціативою групи держав-членів або Європейського Парламенту, за рекомендацією Європейського центрального банку або на запит Суду чи Європейського інвестиційного банку. Це розширює коло суб'єктів, які можуть взяти на себе законодавчу ініціативу. Щодо того, чи такі ініціативи мають проходити через Комісію, можна лише припускати, оскільки прямого вказівника на цей рахунок немає. Однак, враховуючи положення про ухвалення інших актів на підставі пропозицій Комісії у випадках, передбачених Договорами, можна припустити, що така процедура може застосовуватися і для цих випадків.

Ще однією особливістю сучасного законотворчого процесу в Європейському Союзі є розширення числа суб'єктів, які можуть брати участь у законодавчій ініціативі, включаючи громадян ЄС.

Відповідно до пункту 4 статті 11 розділу II Договору про Європейський Союз «Положення щодо демократичних принципів» [66] громадяни Євросоюзу мають чітко закріплене право на законодавчу ініціативу. Згідно з цим правом, якщо щонайменше 1 млн громадян, що представляють громадян значної кількості держав-членів, запропонують Європейській Комісії певну пропозицію з питань, щодо яких, на їхню думку, треба ухвалити правовий акт Союзу в рамках її повноважень [50].

Процедури та умови для здійснення такої законодавчої ініціативи громадян визначаються згідно з частиною 1 статті 24 Договору про функціонування Європейського Союзу. Ця стаття передбачає, що Європейський Парламент та Рада, діючи за допомогою регламентів згідно зі звичайною законодавчою процедурою, ухвалюють положення щодо процедур та умов, необхідних для здійснення ініціативи громадян згідно зі статтею 11 Договору про Європейський Союз, включаючи положення щодо мінімальної кількості держав-членів, з яких мають походити такі громадяни.

Таким чином, незважаючи на те, що на сьогоднішній день в законотворчому процесі Комісії головну роль не відводять, саме вона стимулює процес розроблення певної норми права та ініціює законотворчість в Європейському Союзі [49].

Наступні етапи законотворчого процесу в Європейському Союзі передбачають обговорення запропонованих Комісією законопроектів з Європейським Парламентом та Радою, а також безпосереднє прийняття (ухвалення) законодавчих актів. У статті 294 Договору про функціонування Європейського Союзу [50] відображено детальний опис стадій законодавчих процедур. Так, на стадії першого читання, Європейський Парламент розпочинає обговорення законопроекту та ухвалює свою позицію в першому читанні, і повідомляє про неї Раду. Якщо Рада затверджує позицію Європейського Парламенту, законодавчий акт приймається у формулюванні, що відповідає позиції Європейського Парламенту.

В разі, якщо Рада не затверджує позицію Європейського Парламенту, вона ухвалює свою позицію в першому читанні та повідомляє про неї Європейському Парламенту. Рада повністю інформує Європейський Парламент про причини, що спонукали її до ухвалення власної позиції на цій стадії. В той же час Комісія також повністю інформує Європейський Парламент про свою позицію.

Стадія другого читання є послідовним продовженням першого читання, яке не привело до прийняття законопроекту. Друге читання може

розпочатися відповідно до чітко визначених обставин, зазначених у статті 294 Договору про функціонування Європейського Союзу. Ці обставини передбачають такі випадки протягом трьох місяців після зазначеного повідомлення Радою та Комісією Європейського Парламенту [53]:

а) Якщо Європейський Парламент затверджує позицію Ради, яка була у першому читанні, або не приймає рішення, то акт вважається ухваленим у формулюванні, що відповідає позиції Ради.

б) Якщо Європейський Парламент відхиляє позицію Ради з більшістю членів свого складу, то запропонований акт вважається не ухваленим.

в) Якщо Європейський Парламент пропонує зміни до позиції Ради з більшістю членів свого складу, то текст, змінений таким чином, передається Раді та Комісії, які надають висновок щодо цих змін. На цій стадії головна роль в законотворчому процесі відводиться Європейському Парламенту. Стадія другого читання не є кінцевою, оскільки потім «законопроектний м'яч» переходить до Ради. Рада протягом трьох місяців після отримання змін від Європейського Парламенту, діючи кваліфікованою більшістю, може затвердити всі зміни, і цей акт вважається прийнятим. В іншому випадку, якщо Рада не затверджує всі зміни, Голова Ради за згодою Голови Європейського Парламенту протягом шести тижнів скликає засідання Погоджувального комітету.

Протягом цих же трьох місяців Рада діє одностайно щодо внесення змін, щодо яких Комісія видала негативний висновок. Таким чином, рішення Ради щодо законопроекту приймається кваліфікованою більшістю в деяких випадках, а в інших вимагає одностайності при розгляді певних змін від Комісії.

На погодження спірного тексту законопроекту відведено шість тижнів з моменту скликання Погоджувального комітету на підставі позицій, які виникли між Європейським Парламентом та Радою на другому читанні. Процедура погодження також має чітко регламентований хід подій. Погоджувальний комітет, що складається з представників Ради та такої ж

кількості членів Європейського Парламенту, має завдання досягнути згоди щодо спільного тексту акта. Для цього потрібна кваліфікована більшість голосів з боку членів Ради або їхніх представників і більшість голосів з боку членів Європейського Парламенту.

Під час роботи Погоджувального комітету бере участь також Комісія, яка вносить всі необхідні ініціативи з метою повторного погодження позицій Європейського Парламенту та Ради. У разі, якщо протягом шести тижнів з моменту скликання Погоджувального комітету не вдасться затвердити спільний текст, запропонований акт вважається не ухваленим, і відразу розпочинається стадія третього читання.

Предметом третього читання є спільний текст, який затвердив Погоджувальний комітет протягом шеститижневого періоду. Після опрацювання цього спільного тексту в процесі третього читання Європейський Парламент приймає рішення більшістю голосів, а Рада – кваліфікованою більшістю з метою ухвалення відповідного акта відповідно до згодженого тексту. На це їм надається шість тижнів з моменту затвердження спільного тексту. В разі, якщо не вдасться досягти позитивного рішення протягом цього терміну, запропонований акт вважається неухваленим.

Важливою особливістю законотворчого процесу в Європейському Союзі є те, що вид правового акта (постанова, директива або рішення) не зазначається заздалегідь в засновницьких договорах. Він визначається в залежності від конкретних обставин, що потребують регулювання. Цей підхід до законотворення дозволяє ухвалювати більш чіткі, збалансовані та адекватні правові акти, які наділені статусом законів.

Отже, можна погодитися з думкою [53], що Європейський Союз розробив складну, але ефективну законодавчу систему. Рада та Європейський Парламент демонструють здатність вирішувати високотехнічні завдання регулювання єдиного ринку, на якому діють більше ніж 500 млн споживачів, і одночасно забезпечувати задоволення різноманітних національних, секторальних та соціальних інтересів, які стикаються з процесом гармонізації

ринків держав-членів. Рада та Європарламент перетворилися на високоорганізовані та децентралізовані законодавчі палати. Важлива тенденція полягає в досягненні консенсусу між цими двома палатами, а не в їх конкуренції та розділенні [54].

Після безпосереднього прийняття (ухвалення) законодавчих актів в Європейському Союзі ще однаково важливою стає їх підписання, опублікування та набуття чинності. Згідно з положеннями ст. 297 Договору про функціонування Європейського Союзу, законодавчі акти, прийняті згідно зі звичайною законодавчою процедурою, підписуються Головою Європейського Парламенту та Головою Ради. Законодавчі акти, ухвалені згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, підписуються Головою інституції, що прийняла такі акти. Всі законодавчі акти публікуються в Офіційному віснику Європейського Союзу. Вони набувають чинності з дати, зазначеної у них, або, якщо така дата не вказана, – через двадцять днів після їх опублікування.

У другій групі правових актів Європейського Союзу незаконодавчі акти загального застосування, призначені для доповнення або внесення змін до певних несуттєвих елементів законодавчих актів, які ухвалюються у формі постанов, директив або рішень. Якщо такі акти не зазначають, кому вони адресовані, то вони підписуються Головою інституції, яка їх прийняла [63]. Постанови та директиви, що адресовані усім державам-членам, а також рішення, які не зазначають адресата, публікуються в Офіційному віснику Європейського Союзу та набувають чинності з дати, вказаної у них, або за відсутності такого повідомлення.

Після підписання та опублікування законодавчих актів, настає їхнє набуття чинності. Законодавчі акти набувають чинності відповідно до вказаної у них дати або, якщо така дата не вказана, через двадцять днів після їхнього опублікування. Це означає, що після того, як законодавчий акт набуває чинності, він стає юридично зобов'язуючим для держав-членів та має обов'язковий характер для виконання.

Загалом, законотворчий процес в Європейському Союзі – це складний та високоорганізований процес, що забезпечує узгодження різноманітних інтересів та розв'язання складних завдань. Роль Ради та Європарламенту є важливою в цьому процесі, а їхні зусилля спрямовані на досягнення консенсусу та прийняття рішень, які краще відповідають потребам та інтересам громадян Європейського Союзу.

2.3. Процес і принципи формування депутатського корпусу Європарламенту

Строк повноважень депутатів Європарламенту складає п'ять років. Кожна держава-учасниця Європейського Союзу самостійно встановлює процедуру проведення виборів і не обмежується інструкціями, що забезпечує демократичний принцип заборони імперативного мандата.

Зараз депутати Європарламенту обираються відповідно до національного законодавства держав-учасників. В інших державах-учасницях вибори до Європарламенту проводяться за пропорційною системою.

Умови неможливості обрання чи несумісності мандата встановлюються національним законодавством держав-учасниць. Деякі з положень, що стосуються несумісності мандата, встановлені також нормативно-правовими актами Співтовариства та Союзу.

Акт «Про введення загальних та прямих виборів депутатів Європейського Парламенту»[56] 1976 року є джерелом первинного права ЄС. Він був затверджений рішенням Ради ЄС і ратифікований всіма державами-учасницями. Зазначений акт дозволяє депутатам Європарламенту одночасно обіймати мандати в національних парламентах держав-учасниць.

Однак існує перелік посад, які несумісні з мандатом депутата Європарламенту. Серед них – член уряду держави-учасниці, член Комісії, суддя, генеральний адвокат або канцлер Суду ЄС, член Рахункової Палати, член Консультативного комітету ЄОВС або член Економічного та соціального комітету ЄЕС і Євратому, член комітету або іншого органу, що

розпоряджається коштами Співтовариств або виконує управлінські завдання, член Ради Керівників або Директорату, або службовець Європейського інвестиційного банку [62].

Депутатський мандат у Європарламенті може припинитися достроково з різних причин, таких як смерть депутата, добровільна відставка без обмежень щодо мотивів або примусова відставка, пов'язана з втратою депутатського мандату. Останнє рішення про втрату мандата приймається більшістю голосів від конституційного складу Європарламенту. Права і обов'язки депутата визначаються самим Європейським Парламентом, який встановлює загальні умови здійснення депутатських повноважень. Відповідний акт повинен бути погоджений Радою Європейського Союзу, яка приймає рішення на основі принципу одноголосності після отримання висновків Комісії [62].

Таким чином, стосовно євродепутатів діє класичний конституційно-правовий принцип несумісності. Згідно зі статтею 6 Акта [56], діяльність члена Європейського Парламенту визнана несумісною з діяльністю члена уряду держави-члена. Кожна держава-член може доповнити цей перелік несумісності відповідно до своїх внутрішніх правил. У той же час передбачається подвійний мандат, що означає можливість поєднання мандатів депутата національного парламенту і депутата Європейського Парламенту. Несумісність також поширена на ряд посадових осіб Співтовариства.

Акт зазначає, що ніхто не може голосувати на виборах більше одного разу, а також що голосування повинне відбуватися в усіх державах-учасницях від четверга по неділю одного й того самого тижня [56].

Загальні принципи виборчого права були остаточно зафіксовані у 2002 році. Проте Співтовариство відмовилося від спроби створити єдині правові норми щодо виборів депутатів Європейського Парламенту. Виборча система в усіх державах-членах пропорційна, за винятком Великої Британії, де зберігається мажоритарна система, окрім Північної Ірландії. Позиція Великої Британії стала перешкодою у створенні єдиного виборчого закону

Співтовариства, оскільки вона не погоджується на введення пропорційної системи під час виборів Європейського Парламенту, а також побоюється можливого впливу на вибори в національних парламентах [68].

На результати виборів за пропорційною системою може впливати поділ країни на виборчі округи. В деяких країнах, зокрема в Швеції, Фінляндії, Словаччині, Словенії, Данії, Литві, Греції, Естонії, Угорщині, Чехії, Кіпрі і Мальті, використовується єдиний виборчий округ. У інших країнах, де вибори здійснюються за пропорційною системою, створюються декілька виборчих округів. Найбільше виборчих округів зберігається у Великій Британії – 11, Польщі – 13, Італії – 5, Франції – 8, при цьому границі округів зазвичай визначаються адміністративно-територіальним поділом країни [68].

У Бельгії проблема виборчих округів вирішується унікальним чином через гострі національні відносини між фламандцями та валлонами. Законом 1984 року було встановлено, що з 24 депутатів Європейського Парламенту, які обираються у країні, 11 обираються від валлонського регіону (офіційна мова французька) і 13 – від фламандського регіону (офіційна мова фламандська). Крім того, в країні створені три виборчі колегії для франко-німецького, фламандського населення та населення Брюсселя, мешканці якого є носіями обох мов [68]. Підрахунок голосів проводиться за регіонами, причому кожен виборець столиці країни самостійно визначає, до якого лінгвістичного регіону має бути віднесений його голос. Таким чином, в законодавстві Бельгії відображено її унікальний територіальний устрій, що має виразні ознаки федералізму.

Слід зазначити, що активне виборче право, як правило, надається громадянам, які досягли 18 років, за винятком Греції, де цей вік становить 20 років. Більшість країн дозволяють громадянам інших держав Співтовариства, які проживають на їхній території, використовувати своє активне виборче право на виборах до Європейського Парламенту. Виключенням є Бельгія, де громадяни інших держав-членів можуть голосувати лише в разі постійного проживання у цій країні і не можуть виражати свій голос в країнах їхнього

походження. Бельгійці, які проживають за кордоном, можуть голосувати поштою, а також передавати своє право голосу через доручення. Не всі жителі Фарерських островів беруть участь у виборах депутатів Європейського Парламенту в Данії. Іспанці, які проживають за кордоном, мають можливість голосувати в консульствах як у країнах Співтовариства, так і поза ними. Також варто відзначити, що члени палати лордів Великої Британії можуть брати участь у виборах до Європейського Парламенту, але не беруть участь у виборах палати громад.

Пасивне виборче право різних країн має свої відмінності. Наприклад, у Бельгії, Греції, Ірландії, Люксембурзі і Великій Британії громадяни можуть бути обраними на посаду депутата Європейського Парламенту лише після досягнення 21 року. У Данії, ФРН, Іспанії й Португалії нижчий віковий поріг встановлений на рівні 18 років. У Франції можуть бути обраними особи не молодше 23 років, а в Італії й Нідерландах – не молодше 25 років [36].

У деяких країнах вживають заходів проти висування кандидатур партіями й особами, які не мають для цього серйозних підстав. У ФРН, кандидатські списки, що зібрали менше 5% голосів виборців, не беруться до уваги при розподілі мандатів. У Франції, при поданні списку кандидатів у депутати, потрібно внести заставу, яка до впровадження єдиної європейської валюти становила 100 тис. Франків, що не поверталися, якщо список не набере принаймні 5% голосів. У Ірландії, при висуванні кандидатури, вноситься заставка 1 тис. Ірландських фунтів, яка повертається, якщо кандидат набере не менше однієї третини голосів, необхідних для обрання. В Нідерландах, заставка у розмірі 18 тис. Гюльденів вноситься лише тоді, коли партія не представлена в другій палаті парламенту. У Великій Британії, вноситься заставка в сумі 1 тис. Фунтів при висуванні кандидатури, що не повертається, якщо кандидат не одержав одну восьму частину поданих голосів [36].

Багато з цих обмежень є дієвими. Наприклад, під час загальних виборів до Європейського Парламенту у червні 1989 року у Франції з 15 загальнонаціональних списків дев'ять не змогли переступити 5% поріг.

Процедура визначення переможців виборних перегонів також відрізняється залежно від країни.

Європейські Парламентські вибори зазвичай викликають менший інтерес серед населення порівняно з національними парламентськими виборами. Це призводить до проблеми абстенціонізму в межах усього Європейського Співтовариства. Відсоток виборців, які беруть участь у виборах до Європарламенту, нижчий, ніж на національних виборах. Наприклад, якщо в 1984 році у виборах до Європейського Парламенту взяло участь 63% усіх виборців, то в червні 1989 року – всього лише 58,4%. В окремих країнах активність виборців була ще нижчою. У червні 1989 року у Франції взяло участь у голосуванні менше 49,4%, а в Нідерландах – 47,2% виборців [17].

Хоча повноваження Європейського Парламенту не є настільки великими, політичні діячі країн, що входять у Співтовариство, дуже цікавляться результатами виборів як показником впливу політичних партій у країні, а також схвалення або несхвалення населенням політики, яку здійснює уряд відносно Загального ринку.

Процес виборів до Європарламенту та його робота відбуваються в рамках специфічних правил, встановлених актом та законодавством країн-членів. Кожна держава має свої унікальні особливості, які враховуються під час виборчого процесу.

Всеукраїнське виборче право надається громадянам, які досягли 18-річного віку. Українці, які проживають за кордоном, також мають право голосувати у посольствах та консульствах України. Під час виборчих перегонів в Україні, партії та кандидати подають свої списки та програми для розгляду виборцями [27].

Що стосується активності виборців, то в Україні зазвичай спостерігається вищий рівень інтересу до національних виборів порівняно з виборами до Європарламенту. Проте, активність виборців у Європейських

виборах також є важливим аспектом для демократичного процесу та представництва інтересів національних громадян на європейському рівні.

Узагальнюючи, депутати Європарламенту виконують свої повноваження відповідно до визначених правил і стандартів країн-членів Співтовариства. При цьому активна участь громадян в виборчому процесі та представництво різних політичних партій допомагають забезпечити демократичний та репрезентативний характер роботи Європарламенту.

Імплементация законодавства Європейського Союзу (ЄС) – це складний і складний процес, що відображає відмінні характеристики правової бази ЄС. Законотворчість ЄС, яка відзначається своєю складністю та можливістю адаптації, відіграє центральну роль у формуванні правового ландшафту держав-членів і розвитку гармонізованої європейської спільноти.

Таким чином, баланс між централізмом і демократією в Європейському парламенті залишається предметом постійного дискурсу та адаптації, реагуючи на глобальні політичні, економічні та соціально-культурні зміни, які вимагають періодичних переглядів системи управління ЄС. Цей зв'язок є очевидним у різних сферах діяльності ЄС, де централізовані рішення, хоча й критикуються за можливі обмеження національного суверенітету, визнаються важливими для досягнення спільних цілей і забезпечення ефективного функціонування внутрішнього ринку.

Інституційний механізм Європейського Союзу відображає унікальні характеристики, визначені його механізмом договірної інтеграції. Конвергенція правових норм у законодавстві ЄС свідчить про зсув у бік наднаціонального управління, що впливає на правовий порядок держав-членів. Інституційна структура ЄС, заснована на представницькому характері та незалежності від національних органів влади, розроблена для підтримки балансу між державами-членами та сприяння їх участі у прийнятті рішень. Поліцентричність інституцій ЄС, хоч і створює виклики для управління, дозволяє різноманітним європейським центрам робити свій внесок у розвиток регіону.

Процес законотворчості ЄС демонструє унікальну гнучкість, особливо за відсутності попередньо визначених типів правових актів. Ця адаптивність дозволяє ЄС вирішувати суто технічні проблеми, пов'язані з регулюванням єдиного ринку, який охоплює понад 500 мільйонів споживачів. Пристосовуючи правові акти до конкретних обставин, ЄС може досягти більш чітких, збалансованих і більш адекватних правил, підвищуючи ці акти до статусу законів.

Згідно з довгостроковою метою «ще більш тісного об'єднання» європейських народів, інституційна структура ЄС наголошує на представництві та незалежності від національних органів влади. Ця структура, завдяки своїй гнучкості та ефективності, пристосовується до мінливих потреб часу, сприяючи спільним цілям і загальній цілісності ЄС. Законотворчий процес ЄС, який характеризується відсутністю попередньо визначених типів правових актів, демонструє його складність, але ефективність у вирішенні суворо технічних завдань регулювання єдиного ринку, задовольняючи різноманітні інтереси. Акцент на консенсусі між Радою та Європейським парламентом, а не на конкуренції, підкреслює спільний законодавчий підхід.

РОЗДІЛ 3. НАУКОВІ І ПРАКТИЧНІ ВИМІРИ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН ВЕРХОВНОЇ РАДИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

3.1. Бікамералізм як вимір реорганізаційної зміни Верховної Ради України

У царині парламентського управління Верховна Рада України стоїть на роздоріжжі, йдучи до реорганізаційних змін, спрямованих на підвищення ефективності та оперативності законодавства.

Перш ніж розбирати особливості двопалатності, необхідно підкреслити нагальну потребу реформ у Верховній Раді. Ефективність будь-якого парламенту залежить від його здатності адаптуватися до мінливих соціально-політичних ландшафтів і ефективно приймати закони в найкращих інтересах своїх громадян. В Україні, як і в багатьох парламентських системах у всьому світі, зростає визнання того, що існуюча структура потребує вдосконалення, щоб відповідати вимогам динамічного суспільства. Реорганізаційні зміни – це не просто бюрократичні зміни, а суттєві корективи для зміцнення демократичного фундаменту, на якому тримається Верховна Рада.

Двопалатність постає як стрижневий аспект у реорганізаційній палітрі Верховної Ради. Роздвоєння законодавчих повноважень на дві палати пропонує нюансований підхід до законотворчості, впроваджуючи різноманітність точок зору та всебічний контроль у законодавчий процес. Запровадження другої палати, окремої, але доповнюючої, має потенціал для сприяння ретельності підготовки та обговорення законів, пом'якшуючи ризики поспішного чи недостатньо вивченого законодавства. Отже, двопалатність – це не просто структурна зміна, а механізм посилення спроможності Верховної Ради ухвалювати закони, які витримують суворий контроль і всебічно служать суспільним інтересам [30].

Щоб контекстуалізувати потенційний вплив двопалатності на Верховну Раду, відповідним орієнтиром є Європейський парламент – бастион законодавчої співпраці та складної законотворчості. Досвід Європейського парламенту з двопалатністю дає цінну інформацію про динаміку двопалатних

систем. Залучення двох палат Європейського парламенту, самого Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу, пропонує багатогранний підхід до законодавства. Цей процес характеризується всебічними дебатами, суворою перевіркою та об'єднанням різних точок зору, що гарантує, що прийняті закони відображають широкий консенсус і вирішують складні виклики об'єднаної Європи.

Зараз у світі існує більше шести з половиною десятків двопалатних парламентів. Наприклад, у США всі легіслатури штатів, за винятком одного, є двопалатними, а в Канаді, навпаки, всі провінційні законодавчі органи, за винятком одного, є однопалатними. У Німеччині також всі ландтаги, за винятком одного, є однопалатними, у Федеративних Штатах Мікронезії з чотирьох штатів у трьох легіслатури однопалатні, а в одному – двопалатний парламент. У Бразилії, насправді, асамблеї всіх штатів і Федерального округу є однопалатними.

Цікавість щодо структури парламентів, а також дослідження переваг та недоліків двопалатності існувала завжди. Нинішній інтерес ще більше зростає, виявляючись не лише у працях юристів, але й у співпраці парламентів та їхніх палат.

Після Революції Гідності в Україні виникла необхідність всебічної реформи парламенту шляхом прийняття регламентних змін. Це стало актуальним для приведення регламентних положень у відповідність до тексту Конституції, що була затверджена наприкінці лютого 2014 року [1]. Зокрема, відбулося повернення до редакції Конституції, яка діяла на момент грудня 2004 року, і здійснення реформи Регламенту шляхом скасування змін, внесених 16 жовтня 2010 року.

Але, на жаль, ініціювання конституційних реформ в нашій країні не завжди спрямовано на забезпечення розвитку держави, а досить часто є результатом лобіювання певних інтересів. Важливу роль у реалізації цих інтересів в політиці та економіці відіграє інститут лобізму. Лобізм стає невід'ємним елементом регулювання політичних, соціальних і економічних

процесів у сучасному світі. Процеси глобалізації та глибока криза політичних і правових інститутів у деяких країнах розкривають лише частину айсберга суспільних відносин, які породжуються лобістською діяльністю, чия природа і сутність залишаються поки що недослідженими.

Варто зазначити, що значення механізмів цього політико-правового інституту для зовнішньої і внутрішньої політики держави, функціонування структур державної влади та міжнародної політики часто недооцінюється.

Лобізм виступає в ролі засобу представництва інтересів і виступає як сполучна ланка, своєрідний «посередник» між інститутами державної влади, бізнесом та інститутами громадянського суспільства. Він допомагає артикулювати проблеми та шляхи їх розв'язання, сприяючи зрозумінню інтересів різних сторін. Лобізм є невід'ємною частиною політичної системи більшості сучасних демократичних держав, виконуючи своєрідну роль зв'язку між інститутами громадянського суспільства і держави [25].

Політико-правова природа інституту лобіювання зумовлюється фактом, що ділова активність бізнесу в значній мірі залежить від політики. Політика влади, встановлена законодавством, визначає правила гри, які впливають на подальшу «комерційну долю» і життєдіяльність бізнесу. Це стимулює громадян, асоціації, фірми, фінансово-промислові групи, транснаціональні корпорації домагатися впливу на політичне життя. У будь-якому суспільстві закони, їх інтерпретація, діяльність влади та політичні рішення завжди здійснюються в інтересах певних груп. З поширенням демократичних принципів управління державою лобізм став частиною політико-правової системи, але залишається актуальним і застосовується нелегальний лобізм. Демократичні країни намагаються легалізувати лобізм, включаючи його в рамки закону. Це питання було неодноразово обговорене в Верховній Раді України [25].

У той же час, в Україні питання про впровадження двопалатності парламенту активно підтримують деякі політики, а інші ставляться до нього негативно. Це свідчить про те, що парламентарі захищають інтереси різних

осіб. Це призводить до конфліктів у процесі реформування в Україні. Парламентська реформа, спрямована на посилення інституційної спроможності Верховної Ради України та забезпечення виконання її основних функцій – законодавчої, контрольної та представницької, є одним із головних напрямків змін у державі. Дослідники зазначають [4; 3], що ефективність реформи українського парламенту впливає на якість законодавства, ефективність контролю за реалізацією законів та представництво інтересів держави та безпосередньо виборців. Але, разом з тим, виникають проблеми, які перешкоджають ефективності реформи, такі як низький рівень легітимності законів як ефективних регуляторів суспільно-економічних відносин та інструментів державної політики.

По початку комплексної реформи Верховної Ради України можна сказати, що вона здійснювалася після представлення Оціночною Місією Європейського парламенту Доповіді та Дорожньої карти з питань внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України наприкінці лютого 2016 року. Першим важливим кроком для втілення Дорожньої карти стала прийняття Постанови № 4219 «Про заходи з реалізації рекомендацій щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України» 17 березня 2016 року [2]. Цей документ передбачав реформування українського парламенту з метою вирішення різних проблем, покращення якості законів, забезпечення прозорості та відкритості діяльності Верховної Ради України, дотримання депутатами етичних норм і стандартів та підвищення рівня адміністративної спроможності парламенту.

З метою узгодження позицій парламентських політичних сил стосовно окремих рекомендацій, була утворена Робоча група з питань реформування парламенту наприкінці листопада 2016 року за розпорядженням Голови Верховної Ради України. Ця група складалася з представників всіх парламентських фракцій та груп. Також, за підтримки Проекту ЄС/ПРООН

«Рада за Європу», запроваджувався формат «Діалогів Жана Моне» для узгодження позицій щодо деяких рекомендацій [10].

Варто відзначити, що реалізація рекомендацій, що містяться у Дорожній карті, вимагає великої уваги до ключового нюансу. Цей підхід акцентується в самому документі, а саме, рекомендації не передбачають жорстких інструкцій, а навпаки, пропонують «дружні поради» та можливі варіанти вирішення проблем, які виникають у зв'язку зі становленням нової України.

Згідно з Конституцією, Верховна Рада України володіє широким спектром повноважень, які включають визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики, внесення змін до Конституції, прийняття законів, затвердження державного бюджету, призначення виборів Президента України, процедуру імпічменту для усунення Президента з посади, оголошення стану війни та укладення миру, призначення Прем'єр-міністра України та інших посадових осіб, а також складання третини Конституційного Суду України та обрання суддів на безстроковий термін. Крім того, Верховна Рада виконує функції контролю [1].

Не зважаючи на законодавче закріплення основних принципів функціонування Верховної Ради України та проведення реформ, таких як відновлення парламентсько-президентської форми правління, значне оновлення депутатського корпусу та прийняття реформаторських законопроектів, зазначені системні недоліки в роботі цієї гілки влади залишаються актуальними і потребують подальших змін. Деякі положення Конституції України, які регулюють повноваження Верховної Ради та її взаємовідносини з іншими владними інституціями, не сприяють ефективній реалізації представницьких функцій парламенту та можуть викликати конфліктні ситуації.

Таким чином, на сьогоднішній день актуальним є питання проведення парламентської реформи, яка передбачає посилення інституційної спроможності парламенту та забезпечення виконання його основних функцій: законодавчої, контрольної та представницької. Реалізація такої реформи є

необхідною передумовою для здійснення інших важливих перетворень в державі, оскільки саме законодавча база виступає інструментом для впровадження необхідних змін.

Однією з головних завдань парламентської реформи в Україні є побудова раціональної системи законодавчої діяльності та формування оптимальної структури Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади та представницького органу українського народу. Процес реформування має охопити широкий спектр питань, пов'язаних із становленням Верховної Ради як професійного парламенту [4].

Окрім цього, реформа має спрямовуватись на удосконалення правового статусу Верховної Ради, забезпечуючи їй адекватні повноваження та відповідальність. У цьому контексті важливо створити науково обґрунтовану комплексну систему управління законодавчим процесом. Ця система повинна гарантувати плановість, послідовність та системність у розробці та прийнятті законодавства в Україні.

Таким чином, парламентська реформа спрямована на створення сучасного та ефективного парламенту, який здатний відповідати потребам суспільства, забезпечувати високу якість законодавства та ефективність законодавчої діяльності в Україні.

3.2. Проблема чисельності та мандату депутатського корпусу: досвід країн-членів ЄС і Україна

Проблема чисельності та мандату депутатського корпусу є актуальною для багатьох країн, включаючи країни-члени Європейського Союзу (ЄС) та Україну. Різноманітність систем представництва в різних країнах призводить до різних підходів до вирішення цієї проблеми. Розглянемо деякі аспекти на основі досвіду деяких країн-членів ЄС та України.

Кількість депутатів: Кількість депутатів у парламентах країн-членів ЄС варіюється від держави до держави. Наприклад, в Німеччині, кількість депутатів у Бундестазі (Федеральному парламенті) залежить від загальної

чисельності населення і не має фіксованого числа місць. У Франції, число депутатів у Національній асамблеї також визначається згідно з населенням. З іншого боку, в країнах, які мають одномандатні виборчі округи, кількість депутатів може бути фіксованою [23].

В Україні до 2019 року була система змішаного представництва, яка передбачала поєднання багатомандатних округів із списковим представництвом. Урядова реформа з 2019 року передбачала зміну до повністю багатомандатної системи, зменшивши кількість депутатів у Верховній Раді до 300 [31].

Розмір округів: Великий розмір округів може призвести до меншої прямої зв'язку між депутатами та їх виборцями. Це може створювати проблеми з представництвом і доступністю депутатів для громадян. У деяких країнах-членах ЄС, таких як Іспанія та Італія, округи можуть бути дуже великими через велику чисельність населення.

Україна також стикнулася з питанням великого розміру округів, особливо після зміни системи змішаного представництва на повністю багатомандатну систему. Це ставило виклик забезпечити ефективне представництво та зв'язок між депутатами та їх виборцями.

Пропорційність та справедливість. Один із ключових аспектів чисельності депутатського корпусу – це забезпечення пропорційного та справедливого представництва населення. Це дозволяє гарантувати, що усі громадяни мають голос у процесі законодавства.

Країни-члени ЄС, такі як Нідерланди та Швеція, мають системи пропорційного представництва, де кількість місць у парламенті визначається відповідно до підсумкового голосування партій. В Україні також існує пропорційна система голосування [21].

Функції та ефективність. Необхідно також враховувати, які функції має виконувати парламент і які обов'язки депутатів. Надто великий або надто малий депутатський корпус може вплинути на ефективність законодавчої діяльності та представницьку функцію парламенту.

Взагалі, кожна країна вирішує проблему чисельності та мандату депутатського корпусу відповідно до своєї специфіки, політичних традицій та вимог сучасного суспільства.

Важливо зазначити, що зміна чисельності та мандату депутатського корпусу може вимагати конституційних змін або інших важливих реформ у країні. При прийнятті таких рішень необхідно враховувати баланс між ефективністю законодавчого процесу, пропорційністю представництва та доступністю депутатів для громадян.

Зокрема, важливо звернути увагу на такі аспекти [21]:

1. Прозорість та відкритість: при реформі чисельності депутатського корпусу важливо забезпечити прозорість процесу та залучення громадськості до дискусії. Широке обговорення з партіями, громадськими організаціями та експертами допомагає забезпечити широкий спектр думок та збалансоване прийняття рішень.

2. Географічне представництво: при розгляді реформи необхідно забезпечити географічне представництво, щоб усі регіони країни були відображені в депутатському корпусі. Це допоможе уникнути нерівномірного розподілу ресурсів та уваги до різних регіонів.

3. Врахування демографічних факторів: при визначенні чисельності депутатського корпусу слід звертати увагу на демографічні особливості країни. Зміни в населенні можуть вплинути на розподіл мандатів і потребують постійного моніторингу та коригування.

4. Використання технологій: сучасні технології можуть допомогти у покращенні представництва та зв'язку між депутатами та виборцями. Впровадження електронного голосування, онлайн-консультацій та публічних слухань можуть зробити роботу депутатів більш ефективною та доступною для громадян.

У країнах-членах ЄС та в Україні проблема чисельності та мандату депутатського корпусу залишається на доречі обговорення та розгляду, оскільки ефективна робота парламенту є ключовим чинником для демократії

та розвитку суспільства. Продумані реформи можуть сприяти підвищенню довіри до парламентських інституцій та покращенню якості законодавства, яке відповідає потребам суспільства.

Для аналізу чисельності та мандату депутатського корпусу в країнах Європейського союзу та Україні, розглянемо на прикладі – Німеччини та України [9].

1. Німеччина: В Німеччині, яка є федеративною парламентською республікою, функціонує система двопалатного парламенту, що складається з Федерального Собору (Bundestag) та Федеральної Ради (Bundesrat).

- Федеральний Собор (Bundestag) – нижня палата, обирається народом і складається з 598 депутатів. Чисельність депутатів може змінюватися залежно від результуючого числа голосів. Така система забезпечує пропорційне представництво партій у парламенті.

- Федеральна Рада (Bundesrat) – верхня палата, представляє 16 федеральних земель. Кількість представників кожної землі залежить від її населення, але загальна чисельність Федеральної Ради змінюватися не може і складає 69 членів.

Така система забезпечує гармонійне збалансоване представництво і дозволяє відображати інтереси населення різних регіонів.

2. Україна: Україна є унітарною парламентською республікою з однопалатним парламентом – Верховною Радою України.

- Верховна Рада України складається з 450 депутатів, які обираються народом на п'ятирічний термін. Чисельність депутатів встановлена Конституцією України.

Останні реформи чисельності Верховної Ради України були проведені у 2012 році, коли кількість депутатів зменшилася з 450 до 350. Втім, деякі експерти вважають, що такий розмір депутатського корпусу залишається занадто великим, особливо враховуючи величезні витрати на утримання парламенту та можливість ефективності його роботи.

Аналізуючи досвід країн ЄС та України, можна відзначити, що обидві сторони стикаються з схожими проблемами – необхідність забезпечення ефективності та прозорості роботи парламенту, а також представництво інтересів різних регіонів. Водночас, варто враховувати особливості політичної системи та інституційного устрою кожної країни при проведенні реформ чисельності та мандату депутатського корпусу. Такі реформи повинні ґрунтуватися на демократичних принципах, прозорості та грамотному врахуванні потреб суспільства.

Мандат депутатського корпусу в Німеччині та Україні визначається різними правовими актами та політичними системами [9].

1. Німеччина. У Німеччині, мандат депутата Федерального Собору (Bundestag) забезпечується за допомогою пропорційної представницької системи. Народ обирає партії, а не окремих депутатів. Кількість місць, які займає кожна партія в парламенті, визначається на основі відсотку голосів, які вони отримали під час виборів. За цією системою, депутати обираються із виборчих списків партій.

Мандат Федерального Собору має термін 4 роки, після чого проводяться нові вибори.

2. Україна. Україна має однопалатний парламент – Верховну Раду України. Мандат депутата Верховної Ради обирається за більшістю голосів в окрузі. Українська система виборів передбачає, що в окрузі перемагає кандидат, який отримав найбільшу кількість голосів, навіть якщо це не найбільша кількість голосів загалом по країні.

Мандат депутата Верховної Ради також має термін 5 років, після чого проводяться нові вибори. Особливість системи України полягає в тому, що її однопалатний парламент вибирається за мажоритарною системою, що може сприяти більшій округовій репрезентації, але також може вплинути на стабільність депутатського корпусу та представництво політичних партій у парламенті.

Окрім того, в Україні існує поріг для партій для пропорційної системи виборів до Верховної Ради. Згідно з діючим законодавством, партія повинна перетнути п'ятипроцентний поріг виборів для того, щоб отримати представництво в парламенті. Такий поріг може обмежити кількість представлених партій у Верховній Раді.

Отже, системи мандату депутатського корпусу в Німеччині та Україні відрізняються і впливають на склад, представництво партій та функціонування парламентів. Німеччина має пропорційну систему, що забезпечує широке представництво партій, тоді як Україна застосовує мажоритарну систему з округовим представництвом. Кожна система має свої переваги та недоліки, і визначення оптимального підходу залежить від особливостей політичного контексту кожної країни.

3.3. Імунітет та індемнітет як показник функціональної спроможності депутата Верховної Ради України на прикладі Європарламенту

Імунітет та індемнітет є показниками функціональної спроможності депутатів Верховної Ради України та Європарламенту, які забезпечують їхню незалежність та здатність здійснювати свої законодавчі функції. Проте, системи та механізми, що регулюють імунітет та індемнітет, можуть відрізнятися в обох парламентах.

Європарламент. В Європейському парламенті (Європарламенті) депутати також мають імунітет і індемнітет, які захищають їх від переслідування за дії, які вони здійснюють у зв'язку з виконанням своїх парламентських обов'язків. Імунітет депутатів Європарламенту означає, що вони не можуть бути судово переслідуваними або арештованими за промови та голосування, які вони здійснюють у рамках своїх обов'язків. Це захищає депутатів від можливих тисків або впливу виконавчої влади та інших органів [33].

Верховна Рада України. Україна також надає депутатам Верховної Ради імунітет та індемнітет. Проте, система імунітету в Україні може бути більш

широкою і зазвичай включає додаткові права та привілеї. Наприклад, депутати Верховної Ради мають імунітет від арешту та затримання, а також не можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності без згоди парламенту. Це дозволяє забезпечити більшу захищеність депутатів від можливого використання судових процесів як інструменту політичного тиску [29].

Особливості, що виникають з імунітету та індемнітету, можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на функціональну спроможність депутатів. З одного боку, це захищає депутатів від зовнішніх тиску і дозволяє їм вільно виконувати свої обов'язки. З іншого боку, це може створювати можливість для зловживання владою та уникнення відповідальності за можливі злочини чи корупційні дії.

У будь-якому випадку, наявність імунітету та індемнітету визнається як важливий елемент в роботі парламентів, який сприяє незалежності депутатів та захисту їх прав при виконанні законодавчих функцій.

Функціональна спроможність депутата в контексті імунітету та індемнітету означає його здатність виконувати парламентські обов'язки, представляти інтереси виборців, голосувати за законопроекти та здійснювати інші законодавчі дії без перешкод і тиску з боку інших органів влади або протиправних претензій третіх осіб. Реалізація імунітету та індемнітету відіграє важливу роль у забезпеченні незалежності депутата і забезпеченні його захищеності.

Позитивні аспекти функціональної спроможності депутата через імунітет та індемнітет [33]:

1. **Захист від політичного тиску:** Імунітет та індемнітет дають депутатам захист від можливого політичного тиску та переслідування за їхні дії та позиції, виражені у рамках парламентської діяльності. Це сприяє їхній незалежності і дозволяє голосувати згідно своїх переконань.

2. **Забезпечення відкритості та прозорості:** Наявність імунітету може допомогти забезпечити відкритість та прозорість в парламентських діях,

оскільки депутати можуть вільно висловлювати свої думки без страху переслідування.

3. Незалежність у прийнятті рішень: Імунітет дозволяє депутатам голосувати згідно своїх переконань, не хвилюючись про можливі наслідки чи переслідування за свої дії.

Негативні аспекти функціональної спроможності депутата через імунітет та індемнітет [33]:

1. Можливість зловживання владою: Наявність імунітету може створювати можливість для зловживання владою або уникнення відповідальності за злочини або корупційні дії.

2. Втрата довіри виборців: Якщо депутат використовує імунітет для власних користей або незаконних дій, це може призвести до втрати довіри виборців і погіршення його репутації.

3. Парламентська безвідповідальність: Зайвий рівень імунітету може призвести до відчуття безвідповідальності депутатів перед своїми виборцями та суспільством загалом.

Загалом, імунітет та індемнітет є складовими частинами роботи парламентаріїв, які можуть забезпечити їхню незалежність та захищеність від зовнішніх тисків і впливу. Проте, ці практики також повинні бути регульовані та контрольовані для запобігання можливих зловживань та збереження довіри до парламентських інституцій.

Ще одним важливим аспектом функціональної спроможності депутата є взаємозв'язок між імунітетом і відповідальністю. Природно, імунітет має бути обмежений, щоб не перетворитися на нездатність притягти депутата до відповідальності за свої дії. Важливо забезпечити баланс між захистом депутата від необґрунтованих політичних переслідувань та можливістю притягнення його до відповідальності за справжні злочини або корупційні дії.

Європарламент має свою систему імунітету, яка забезпечує захист прав депутатів, одночасно забезпечуючи їхню відповідальність за можливі порушення. Імунітет Європарламенту дозволяє уникнути арешту чи виклику

на допит за звичайних обставин, які не стосуються парламентської діяльності. Проте, у випадку серйозних злочинів, парламент може позбавити депутата імунітету та передати його справу на розгляд суду.

Україна також має систему імунітету для депутатів Верховної Ради. Згідно з Конституцією України [1], депутати мають імунітет і не можуть бути притягнуті до кримінальної або адміністративної відповідальності без дозволу Верховної Ради. Імунітет забезпечує депутатам захист від переслідувань та тисків за їхні дії та позиції в рамках парламентської діяльності.

Проте, імунітет в Україні став об'єктом критики через можливе зловживання цим статусом депутатами для уникнення відповідальності за корупційні дії або інші злочини [28]. Таке зловживання може підірвати довіру виборців до парламентської системи та підірвати функціональну спроможність депутата у виконанні своїх обов'язків.

3.4. Моральний кодекс як основа діяльності депутата Верховної Ради України

Моральний кодекс є важливою основою для діяльності депутата Верховної Ради України. Цей кодекс визначає набір етичних принципів та цінностей, які повинен дотримуватись депутат у своїй роботі і поведінці, щоб служити інтересам громадян та держави.

Основні принципи морального кодексу депутата можуть включати [24]:

1. Чесність і інтегритет. Депутат має діяти з чесністю і чесними намірами. Він повинен уникати будь-яких форм корупції та зловживання своєї влади для особистої вигоди.

2. Відповідальність. Депутат повинен нести відповідальність за свої дії та прийняті рішення. Він має бути готовий пояснити свої вчинки перед виборцями і приймати відповідні заходи в разі помилок чи недоліків.

3. Служіння громадянам. Головна мета депутата – служити інтересам своїх виборців і громадян України. Він повинен діяти в інтересах громадськості, а не в інтересах особистої політичної чи фінансової вигоди.

4. **Транспарентність.** Депутат має бути відкритим і транспарентним у своїй діяльності. Він повинен публічно звітувати про свою роботу та прийняті рішення.

5. **Співпраця і компроміс.** Депутат повинен демонструвати здатність до співпраці з іншими політичними силами і знаходити компромісні рішення для досягнення спільних цілей.

6. **Патріотизм.** Депутат повинен бути патріотом своєї країни і відданим ідеалам демократії, прав людини та розвитку України.

Дотримання морального кодексу депутатом Верховної Ради є особливо важливим, оскільки від цього залежить довіра громадян до парламенту та легітимність його рішень. Чесність, відкритість та відповідальність депутатів допомагають підтримувати демократичний характер парламентської системи та забезпечують ефективну діяльність Верховної Ради на користь усіх громадян України.

Разом із зазначеними принципами, моральний кодекс депутата Верховної Ради України може включати також наступні аспекти [13]:

1. **Повага до прав людини.** Депутат повинен відстоювати та дотримуватись принципів гуманізму, поваги до прав і свобод кожного громадянина.

2. **Прозорість фінансових інтересів:** Депутат має публікувати інформацію про свої фінансові інтереси та уникати будь-якої діяльності, яка може створити конфлікт інтересів.

3. **Невідповідність корупції.** Депутат повинен дотримуватись принципу невідповідності корупції та брати активну участь у боротьбі з цим явищем.

4. **Розвиток особистості.** Депутат має підтримувати свій особистісний та професійний розвиток, щоб бути компетентним і кваліфікованим представником виборців.

5. Підтримка рівноправності. Депутат повинен боротися за рівні права та можливості для всіх громадян незалежно від їхньої раси, статі, національності чи інших ознак.

6. Екологічна відповідальність. Депутат має підтримувати збалансований розвиток, захист природних ресурсів та довкілля, а також сприяти екологічно відповідальним рішенням.

Дотримання морального кодексу допомагає підвищити довіру громадян до депутатів та їхньої роботи. Чесність, інтегритет і професіоналізм депутатів сприяють ефективній роботі Верховної Ради та забезпечують вплив громадськості на прийняття важливих рішень. Моральний кодекс є основою для формування позитивного іміджу депутата та довіри до парламентської системи в цілому [41].

Хоча моральний кодекс депутата Верховної Ради України передбачає дотримання етичних принципів і відповідальні поведінки, можуть існувати певні негативні наслідки з його застосуванням або недотриманням [8]:

1. Недостатня ефективність: Відповідальність за дотримання морального кодексу залежить від самого депутата. Якщо депутат не виявляє ініціативи чи бажання діяти етично, моральний кодекс може бути неефективним у запобіганні негативним діям.

2. Зловживання: Існує ризик, що деякі депутати можуть використовувати моральний кодекс як інструмент для демагогії або перешкоджати іншим депутатам у їхній діяльності.

3. Суб'єктивність: Оцінка етичності поведінки може бути суб'єктивною. Що одна сторона вважає етичним, інша може сприймати інакше. Це може призвести до суперечок та конфліктів.

4. Недостатній контроль: Відсутність ефективного механізму контролю і накладання санкцій за порушення морального кодексу може зробити його невиконуваним.

5. **Можливе приховування:** Деякі депутати можуть дотримуватись морального кодексу лише в публічних заявах, але відступати в закритому форматі, що призводить до недостовірності інформації для громадськості.

6. **Вплив на свободу висловлювання:** Моральний кодекс може впливати на свободу висловлювання депутатів, зокрема, коли він обмежує можливість висловлювати непопулярні чи критичні думки.

Необхідно зрозуміти, що моральний кодекс не є універсальним рішенням, а лише одним із засобів сприяння етичному поведінці депутатів. Щоб забезпечити ефективну діяльність депутатів і запобігти негативним наслідкам, також необхідно розробити і впровадити інші механізми контролю та відповідальності.

Напруженість між прихильниками та критиками запровадження двопалатної системи в Україні відображає різноманітність інтересів у грі, сприяючи конфліктам у процесі реформ. Ефективність реформи розглядається як ключова для покращення якості законодавства, механізмів контролю та представництва. Взаємодія з оціночною місією Європейського парламенту та подальша дорожня карта підкреслюють прагнення до прозорості, відкритості та посилення адміністративної спроможності.

Нюансований підхід до впровадження рекомендацій визнає необхідність індивідуальних рішень, а не суворих інструкцій. У підрозділі наголошується на широких повноваженнях Верховної Ради, визначених Конституцією України, але вказується на системні недоліки, які залишаються незважаючи на попередні реформи. Підкреслюється поточна актуальність парламентської реформи в Україні як необхідного передвісника ширших суспільних трансформацій, наголошується на ролі законодавства як інструменту для змін. Загалом, метою парламентської реформи є побудова сучасного, ефективного та професійно керованого законодавчого органу, який відповідає потребам суспільства.

Робота також висвітлює універсальну проблему, з якою стикаються багато країн, у тому числі країни-члени Європейського Союзу та Україна, щодо кількості та повноважень депутатського корпусу.

Основні міркування включають кількість депутатів, розмір виборчого округу, пропорційність, а також загальну ефективність і продуктивність парламенту. Необхідність конституційних змін чи інших суттєвих реформ підкреслює складність коригування чисельності та повноважень депутатського корпусу. Робота виступає за прозорість, відкритість та залучення громадськості до процесу реформ, наголошуючи на важливості балансу ефективності законодавчого процесу, пропорційного представництва та доступності для громадян.

Розгляд німецької моделі федеративної парламентської республіки з двопалатною системою та української унітарної парламентської республіки з однопалатною системою виявляє різні підходи до повноважень депутатського корпусу. Пропорційна система представництва Німеччини сприяє широкому партійному представництву, тоді як мажоритарна система України наголошує на представництві округів. Кожна система має свої переваги та недоліки, що підкреслює необхідність оптимального підходу, який відповідає політичному контексту кожної країни.

Зрештою, продумані реформи, засновані на демократичних принципах і пристосовані до потреб суспільства, можуть посилити довіру до парламентських інституцій і покращити якість законодавства.

Так, узгоджений та ефективний механізм імунітету та індемнітету в Європарламенті демонструє, що правильно налаштована система може забезпечити баланс між захистом депутата та забезпеченням його відповідальності перед суспільством. Українська система повинна враховувати цей досвід та забезпечити ефективний механізм, який дозволить депутатам свободу виконання своїх обов'язків, але не давати можливості зловживати імунітетом для уникнення відповідальності за злочини чи корупцію.

Моральний кодекс для депутатів Верховної Ради України є важливою основою, яка окреслює етичні принципи та цінності, необхідні для відповідального та орієнтованого на громадянина урядування. Підтримка чесності, доброчесності та відданості служінню суспільним інтересам разом із такими принципами, як прозорість, співпраця та патріотизм, є ключовими для підтримки довіри громадян до парламентської системи.

Хоча моральний кодекс є життєво важливим для формування позитивного іміджу депутатів і зміцнення довіри до парламентської системи, слід визнати потенційні виклики та обмеження. Такі питання, як суб'єктивний характер етичних оцінок, недостатні механізми контролю та ризик зловживання чи приховування з боку деяких депутатів, підкреслюють необхідність додаткових заходів. Незважаючи на ці виклики, моральний кодекс залишається цінним інструментом у просуванні етичної поведінки серед депутатів. Для підвищення його ефективності та усунення потенційних негативних наслідків важливий цілісний підхід із залученням додаткових механізмів контролю та обов'язків. Дотримання балансу між етичними очікуваннями та збереженням свободи вираження поглядів є ключовим для забезпечення успішної інтеграції морального кодексу у функціонування Верховної Ради.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Узагальнення наукового матеріалу з проблем дослідження уможливило підійти до визначення основних понять, таких як інституціоналізація, інституційні зміни, інтеграція, євроінтеграція, інтеграційний курс України.

Інституціоналізація – це процес, коли певні соціальні звичаї, норми, правила або структури стають офіційно визнаними, закріпленими і приймають форму інститутів, що забезпечує їх сталість та функціонування у суспільстві

Інституційні зміни - позначають зміни або трансформації у встановлених нормах, структурах або процедурах формальних організацій або суспільних систем, часто відображаючи зміни в цінностях, цілях або зовнішніх умовах і впливаючи на моделі управління та поведінки.

Інтеграція – це процес поєднання або координації окремих компонентів, сутностей або елементів в єдине та згуртоване ціле, сприяючи взаємозалежності та синергії, що часто спостерігається в соціальних, економічних або політичних системах.

Європейська інтеграція означає поступовий та спільний процес, у якому європейські країни працюють разом над розробкою спільної політики, інститутів та правових рамок, сприяючи економічній, політичній та соціальній єдності в Європейському Союзі.

Інтеграційний курс України представляє собою стратегічний та динамічний шлях країни до приведення її політичної, економічної та правової систем до стандартів Європейського Союзу, що відображає прагнення до більш тісної співпраці та зближення з ЄС.

2. Критерії для вступу в ЄС виникли, коли перші країни-члени ЄС визначилися за так звані «Критерії Копенгагена» в 1993 році, які передбачали необхідність демократичних інститутів, ринкової економіки та прийняття правил ЄС. У 2004 році до ЄС вступило 10 країн, що розташовані в

Центральній та Східній Європі, зокрема Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина та інші.

Розширення на Балтійські країни та східноєвропейців: У 2007 році до ЄС вступили Болгарія та Румунія, а також Балтійські країни – Латвія, Литва та Естонія.

Вимоги до країн-кандидатів стали більш жорсткими, які полягали у необхідності виконання демократичних принципів, дотримання принципів правової держави та проведення реформ в економіці.

Сучасні завдання євроінтеграційної політики України полягають в тому, що Україна прагне поглибити свою інтеграцію з Європейським Союзом шляхом проведення реформ у різних секторах, включаючи судову систему, державне управління та верховенство права. Пріоритети передбачають підвищення інституційної спроможності, забезпечення ефективного управління та боротьбу з корупцією для відповідності стандартам ЄС. Економічна гармонізація також має вирішальне значення, і зосереджена на лібералізації торгівлі, регулятивній конвергенції та сприяттві конкурентоспроможній ринковій економіці. Посилення соціальної згуртованості та захисту прав людини також займають важливе місце, підкреслюючи приведення українського законодавства у відповідність до європейських норм.

Крім того, Україна прагне брати активну участь в ініціативах ЄС, сприяючи регіональній стабільності та сприяючи ширшому процесу європейської інтеграції. Головною метою є зміцнення позицій України як демократичного, процвітаючого та повністю інтегрованого члена європейської спільноти.

3. Імплементация законодавства Європейського Союзу (ЄС) – це складний і складний процес, що відображає відмінні характеристики правової бази ЄС. Законотворчість ЄС, яка відзначається своєю складністю та

можливістю адаптації, відіграє центральну роль у формуванні правового ландшафту держав-членів і розвитку гармонізованої європейської спільноти.

Згідно з довгостроковою метою «ще більш тісного об'єднання» європейських народів, інституційна структура ЄС наголошує на представництві та незалежності від національних органів влади. Ця структура, завдяки своїй гнучкості та ефективності, пристосовується до мінливих потреб часу, сприяючи спільним цілям і загальній цілісності ЄС. Законотворчий процес ЄС, який характеризується відсутністю попередньо визначених типів правових актів, демонструє його складність, але ефективність у вирішенні суворо технічних завдань регулювання єдиного ринку, задовольняючи різноманітні інтереси. Акцент на консенсусі між Радою та Європейським парламентом, а не на конкуренції, підкреслює спільний законодавчий підхід.

4. Напруженість між прихильниками та критиками запровадження двопалатної системи в Україні відображає різноманітність інтересів у грі, сприяючи конфліктам у процесі реформ. Ефективність реформи розглядається як ключова для покращення якості законодавства, механізмів контролю та представництва. Взаємодія з оціночною місією Європейського парламенту та подальша дорожня карта підкреслюють прагнення до прозорості, відкритості та посилення адміністративної спроможності. У роботі наголошується на широких повноваженнях Верховної Ради, визначених Конституцією України, але вказується на системні недоліки, які залишаються незважаючи на попередні реформи. Підкреслюється поточна актуальність парламентської реформи в Україні як необхідного передвісника ширших суспільних трансформацій, наголошується на ролі законодавства як інструменту для змін. Загалом, метою парламентської реформи є побудова сучасного, ефективного та професійно керованого законодавчого органу, який відповідає потребам суспільства.

5. Робота також висвітлює універсальну проблему, з якою стикаються багато країн, у тому числі країни-члени Європейського Союзу та Україна, щодо кількості та повноважень депутатського корпусу.

Основні міркування включають кількість депутатів, розмір виборчого округу, пропорційність, а також загальну ефективність і продуктивність парламенту. Необхідність конституційних змін чи інших суттєвих реформ підкреслює складність коригування чисельності та повноважень депутатського корпусу. Робота виступає за прозорість, відкритість та залучення громадськості до процесу реформ, наголошуючи на важливості балансу ефективності законодавчого процесу, пропорційного представництва та доступності для громадян.

Так, узгоджений та ефективний механізм імунітету та індемнітету в Європарламенті демонструє, що правильно налаштована система може забезпечити баланс між захистом депутата та забезпеченням його відповідальності перед суспільством. Українська система повинна враховувати цей досвід та забезпечити ефективний механізм, який дозволить депутатам свободу виконання своїх обов'язків, але не давати можливості зловживати імунітетом для уникнення відповідальності за злочини чи корупцію.

Моральний кодекс для депутатів Верховної Ради України також є важливою основою, яка окреслює етичні принципи та цінності, необхідні для відповідального та орієнтованого на громадянина урядування. Підтримка чесності, доброчесності та відданості служінню суспільним інтересам разом із такими принципами, як прозорість, співпраця та патріотизм, є ключовими для підтримки довіри громадян до парламентської системи.

Хоча моральний кодекс є життєво важливим для формування позитивного іміджу депутатів і зміцнення довіри до парламентської системи, такі питання, як суб'єктивний характер етичних оцінок, недостатні механізми контролю та ризик зловживання чи приховування з боку деяких депутатів, підкреслюють необхідність додаткових заходів. Незважаючи на ці виклики, моральний кодекс залишається цінним інструментом у просуванні етичної поведінки серед депутатів.

Зрештою, продумані реформи, засновані на демократичних принципах і пристосовані до потреб суспільства, можуть посилити довіру до парламентських інституцій і покращити якість законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР – URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.12.2023).
2. Про заходи з реалізації рекомендацій щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України: Постанова Верховної Ради України; Рекомендації від 17.03.2016 № 1035-VIII – URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035-19#Text> (дата звернення: 01.12.2023).
3. Азаренко Т. Парламентський бікамералізм та адміністративно-територіальна реформа. *Конституційне право*. 2020. №(11). С. 171-174.
4. Белов Д. М. Парламентська реформа в Україні: виклики та перспективи. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. №(4). С. 657-659.
5. Бобров Ю. Боброва Ю. Трансформація системи об'єднаного керівництва силами оборони України в контексті інтеграції в НАТО: ректроспективний екскурс. *Scientific Collection «InterConf»*. 2023. №(178). С. 161-164.
6. Буряк Є. В. Редько К. Ю. Соціально-економічні аспекти сталого розвитку України в умовах війни (євроінтеграційні аспекти). *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2022. №34. С. 135-143.
7. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу : навч. посібник / Грицяк І. А. [2-е вид. доп.]. К. : К.І.С. 2019. 300 с.
8. Даниленко. Л. Моральна відповідальність-критерій оцінки якості діяльності представницьких органів влади. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2023. №(6 (36)). С.67-69
9. Дем'янчук Ю. В. Порівняльний аналіз протидії корупції в країнах Європейського Союзу. *Вчені записки Таврійського національного університету імені ВІ Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2017. №28 (67). С. 21-25.

10. Демиденко В.О. Реалії та тенденції сучасної конституційної реформи в аспекті підвищення ефективності публічної влади в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2017 №(2). С. 48-52.
11. Довгань В. М. Правовий статус Європейського парламенту в системі органів Європейського Союзу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / В. М. Довгань. К. 2020. 12 с.
12. Ентін Л. М. Інституційна структура та механізм прийняття рішень у Європейському Союзі : навч. посібник / Ентін Л. М. К. : ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка. 2019. 136 с.
13. Зозуля О. І. Сучасний стан і перспективи правового регулювання парламентської етики в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. №(5). с.128-133.
14. Ільницька У. Парламентська опозиція як інституційний аспект контрольної функції парламенту / У. Ільницька // *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: Зб. наук. пр. Львів*. 2008. Вип. 23. С. 76-85.
15. Ільченко Н. М. Методологія дослідження проблем державного управління: інституціональний підхід. *Актуальні проблеми державного управління*. 2011. №1. С. 56-64.
16. Камінська І. Концепція принципу незалежності суддів у праві Європейського Союзу. *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*. 2022. № 1(2). С. 35-47.
17. Камінська Н. Розвиток європейського виборчого і референдного права. *ScienceRise: Juridical Science*. 2022 №(3 (21)). С. 4-9.
18. Квятковський М. Інституційна система Європейського Союзу [Електронний ресурс] / М. Квятковський ; [пер. Л. Івашків. А. Максимук]. Перемишль-Львів. 2018. URL : <http://www.europe.org.ua> (дата звернення: 01.12.2023).
19. Кельман М.С. Юридична наука: проблеми методології: монографія. Київ : Терно-граф. 2021. 492 с.

20. Когут-Ференс О. І. Масевич А. Л. Причини та поточний стан енергетичної кризи в країнах Європи // *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2023. Т.1. № 19. С. 61–69.
21. Козюбра М. І. Взаємозв'язки між народовладдям, парламентаризмом та верховенством права: європейські стандарти і сучасні українські реалії / Микола Козюбра // *Право України*. 2019. № 11. С. 83-97.
22. Костюченко Я. Концептуальні основи функціонування спільних органів співпраці, створених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. *Часопис Київського університету права*. 2019. №(2). С. 203-209.
23. Кравченко. В. І. Становлення парламентаризму України в контексті журналістських досліджень. *Гуманітарний вісник ЧДТУ. Серія: Історичні науки*. 2017. № 27(11). С. 129-146.
24. Кучерявий В. Сутність цивілізованого лобізму як антикорупційної технології. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2023. №(10 (40)). С. 42-44.
25. Лисюк. В. С. Інституціоналізація цивілізованого інституту лобізму в Україні. *Вчені записки. Університету «КРОК»*. 2021. №(2 (62)). С. 9-18.
26. Макаренко Н.А. Нові перспективи вступу України до Європейського Союзу: вплив російсько-української війни 2022 року на євроінтеграцію. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. (1). С. 366-369.
27. Нестерович В.Ф. Поняття та види джерел виборчого права України. *Експерт: Парадигми юридичних наук і державного управління*. 2019. № (2 (4)). с.39-58.
28. Нижник А. І. Недоторканність народного депутата України—конституційно-правова гарантія незалежного парламентського контролю: інформаційно-правовий аспект. *Інформація і право*. 2019 №(2). С. 141-155.
29. Омелько І. І. Конституційне регулювання недоторканності народних депутатів України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2022. С.33-36.

30. Павлишин О. Дурдинець М. Двопалатний парламент як форма демократичної влади в Україні: історико-правовий аналіз і перспективи. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. №17(1). С. 60-66.
31. Пирога. І. С. Виборчий бар'єр і представництво виборців. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. №(6 (1)). С. 56-60.
32. Проць І.М. Поняття та специфіка європейської інтеграції в Україні. *In The 9th International scientific and practical conference "Study of world opinion regarding the development of science"(November 22-25. 2022) Prague. Czech Republic. International Science Group*. 2022. p. 213-215.
33. Рижук І. В. Аналіз правового регулювання депутатського імунітету в Україні та зарубіжних країнах. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018 . №(3). с.24-26.
34. Росавицький О.О. Євроінтеграція під час війни-правовий аспект. *In The 4 th International scientific and practical conference "Modern problems of science. education and society"(June 19-21. 2023) SPC "Sci-conf. com. ua". Kyiv. Ukraine*. 2023. p. 1227-1229.
35. Савка В.І. Практика застосування в Європейському Союзі гнучкої інтеграції у сфері зовнішньої політики. політики безпеки і оборони. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2021. 13(1). с.87-95.
36. Сагайдак Ю. В. Народне волевиявлення в Україні та перспективи запозичення норм виборчого права Європейського Союзу до національного законодавства. *Київський часопис права*. 2021. №(2). С. 37-41.
37. Ткач О. Згортання демократії як небезпека повернення до авторитаризму. *Політичні дослідження/Political Studies: Український науковий журнал*. 2021. (2). с. 170-185.
38. Хорішко Л. Інституціоналізація політичної еліти: структурно-функціональний аспект. / Лілія Хоришко // *Evropský politický a právní diskurz*. 2017. №2. С.150-154.

39. Шевчук Ж.А. Інституційні зміни та їх впровадження в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2019. (38 (1)). С. 24-27.
40. Шейко Ю. Як на саміті ЄС домовилися про санкції щодо Білорусі URL : <https://www.dw.com/uk/yak-na-samiti-yes-domovylysia-pro-sanktsii-shchodo-bilorusi/a-55128554> (дата звернення: 01.12.2023).
41. Шестакова Ю.В. Основні моделі регулювання етичних норм поведінки парламентаря. вироблені світовою практикою: актуальність для України / Ю.В. Шестакова // *Регіональні студії. Ужгород. Видавничий дім «Гельветика»*. Вип. 26. 2021. С.24-28.
42. Що вже зроблено і що ще потрібно Україні для подальшої євроінтеграції? URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3789604-so-vze-zrobleno-i-so-se-potribno-ukraini-dla-podalsoi-evrointegracii.html> (дата звернення: 01.12.2023).
43. Юрійчук Є. Євроінтеграція України: легітимувальна діяльність європартій під час активної фази російсько-української війни. *Медіафорум*. 2022. №11. С. 96-114.
44. Ямпольська Л. Європейська інтеграція у спектрі концептуально-методологічних підходів другої половини ХХ–початку ХХІ ст. *Scientific Collection «InterConf+»*. 2022. (24 (121)). С. 196-206.
45. Analytical Report following the Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union URL : https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-02/SWD_2023_30_Ukraine.pdf (дата звернення: 01.12.2023).
46. Auel K. Rozenberg O. Fighting back? And, if so, how? Measuring parliamentary strength and activity in EU affairs. In *The Palgrave handbook of national parliaments and the European Union* / London: Palgrave Macmillan UK. 2015. pp. 60-93
47. Bayrakli E. European Islamophobia. Report 2015 / E. Bayrakli. F. Hafez. SETA. 2016. 230 p.

48. Calossi E. Cicchi L. European Parliament political groups and European political parties: Development and relationship between two faces of the EU political system. *Quaderni del circolo rosselli (QCR)*. 2019. №39. p.15-31.
49. Chiru M. Loyal soldiers or seasoned leaders? The selection of committee chairs in the European Parliament. *Journal of European Public Policy*. 2020. №27(4). p. 612-629.
50. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> (дата звернення: 01.12.2023).
51. EU Solidarity with Ukraine URL : https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/index_en (дата звернення: 01.12.2023).
52. European legislation has an impact on many areas of European life. not least because many problems can only be solved on a European or international level. URL : <https://www.bmeia.gv.at/en/european-foreign-policy/european-policy/eu-legislation> (дата звернення: 01.12.2023).
53. Garcia Garcia M. J. Smart regulation law-making and participatory democracy: consultation in the European Union. *Rev. Catalana Dret Pub.* 2019. №59. p.85.
54. Greenwood J. Roederer-Rynning C. In the shadow of public opinion: The European Parliament, civil society organizations, and the politicization of trilogues. *Politics and Governance*. 2019. №7(3). pp.316-326.
55. Hodson D. Puetter U. The institutions of the European Union. Oxford University Press. 2022. 459 p.
56. Legislation governing elections to the European Parliament URL : https://www.europarl.europa.eu/workingpapers/poli/w13/intro_en.htm (дата звернення: 01.12.2023).
57. Majone G. The rise of the regulatory state in Europe. In *The State in Western Europe*. pp. 77-101
58. McWilliams B How would the European Union fare without Russian energy? *Energy Policy*. 2023. №174. p.113

59. Rensmann L. Rethinking European democracy after its legitimacy crisis: On Hannah Arendt and the European Union. *Journal of European Studies*. 2019. № 49(3-4). p. 217-238.

60. Scheppele K. L. Kochenov D. V. EU values are law. after all: Enforcing EU values through systemic infringement actions by the European Commission and the member states of the European Union. *Yearbook of European Law*. 2020. №39. p.113-121.

61. Secrieru S. How big is the storm? Assessing the impact of the russian–ukrainian war on the eastern neighbourhood URL : <https://www.iss.europa.eu/content/how-big-storm-assessing-impact-russian%E2%80%93ukrainian-war-eastern-neighbourhood> (дата звернення: 01.12.2023).

62. Servent A. R. Costa O. The European Parliament: powerful but fragmented. In *The institutions of the European union*. Oxford University Press. 2021. 128 p.

63. Tacea A. A new research agenda: How European institutions influence law-making in justice and home affairs. *Politics and Governance*. 2021. № 9(3). pp. 5-15.

64. The Treaty of Lisbon URL : <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-of-lisbon> (дата звернення: 01.12.2023).

65. Treaty establishing the European Community (Consolidated version 2002) URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12002E%2FTXT> (дата звернення: 01.12.2023).

66. Treaty on European Union (Consolidated version 2016) URL : <https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/treaties/treaties-force.html#new-2-51> (дата звернення: 01.12.2023).

67. Treib O. Euroscepticism is here to stay: what cleavage theory can teach us about the 2019 European Parliament elections. *Journal of European public policy*. 2021. 28(2). p. 174-189.
68. Warasin M. The politicisation of the European Union and the role of the European Parliament: Opportunities, risks and limitations. *The Impact of Populism on European Institutions and Civil Society: Discourses, Practices and Policies*. 2021. Pp. 93-118.
69. Warleigh-Lack A. Drachenberg R. Policy-making in the European Union. *European Union Politics*. 2013. pp.199-212.
70. Wasserfallen F. The judiciary as legislator? How the European Court of Justice shapes policy-making in the European Union. *Journal of European Public Policy*. 2010. №17(8). pp.1128-1146.
71. Weiler J. H. Haltern U. R. European democracy and its critique. In *The crisis of representation in Europe*. 2012. pp. 4-39